

Jenna Lampinen

PIENELLÄ PORUKALLA KOHTI
TUTKINTOA
Pienryhmätoiminta ammattiopistossa

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2010

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 22.11.2010
Tekijä(t) Jenna Lampinen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö	
Nimeke PIENELLÄ PORUKALLA KOHTI TUTKINTOA. Pienryhmätoiminta ammattiopistossa.		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön kohteena on Etelä-Savon ammattiopiston pienryhmätoiminta. Tavoitteena on selvittää pienryhmän toimivuutta nuorten näkökulmasta sekä pienryhmätoiminnan mahdollisuutta syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana ammattiopistossa. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen, ja tutkimusaineisto koostuu kahdeksan pienryhmässä opiskelevan nuoren haastattelusta. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelulla keväällä 2010.</p> <p>Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat koulupudokkuus ja syrjäytyminen. Teoriaosuudessa selvitetään nuorten koulupudokkuuden ja syrjäytymisen syitä ja seurauksia sekä pohditaan koulutuksen merkitystä nuorelle ja yhteiskunnalle. Koulun keskeyttäminen voi olla askel kohti koulupudokkuutta ja sitä kautta syrjäytymisprosessin alku.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan pienryhmätoiminta voi katkaista nuoren syrjäytymisprosessin ja tarjota koulussa epäonnistuneelle nuorelle mahdollisuuden suorittaa tutkinto. Tulokset osoittivat, että pienryhmätoiminta ammattiopistossa on tarpeellinen toimintamuoto, jolla on ollut suuri merkitys pienryhmän nuorille.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Ammatillinen koulutus, nuoret, koulupudokkuus, syrjäytyminen, pienryhmä		
Sivumäärä 39 s. + 3	Kieli Suomi	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn2010A1577
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Etelä-Savon ammattiopisto	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis November 22, 2010
Author(s) Jenna Lampinen	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work	
Name of the bachelor's thesis TOWARDS THE DEGREE IN A SMALL GROUP. Small group activity in a vocational school.		
Abstract Thesis focuses on South Savo Vocational College's small group activities. The goal is to examine the effectiveness of the small group activities from young people's perspective and the activities' possibility to be used in exclusion prevention at the vocational college. The thesis is qualitative and the data for this study is derived from interviews of eight young people, who are studying in the small group. The theme interviews were actualized in spring 2010. The key concepts of the thesis are school dropout and exclusion. The theoretical part explains the causes and consequences of young people dropping out of school and exclusion. It also discusses the importance of education for young people and society. Dropping out of school may start the process of exclusion. The results of this study found that small group activities can stop the process of exclusion and offer an opportunity to a young person to complete their degree. The results also found that small group activities in vocational college are a necessary activity, which has been meaningful for young people.		
Subject headings, (keywords) Vocational education, youth, school dropout, exclusion, small group activity		
Pages 39 p. + 3	Language Finnish	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn2010A1577
Remarks, notes on appendices		
Tutor Hanne Salovaara-Pitkänen	Bachelor's thesis assigned by South Savo Vocational College	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KOULUTUS NYKY-YHTEISKUNNASSA	2
2.1	Koulu ja nuoruuden ikävaihe.....	3
2.2	Ammatillinen koulutus	4
2.3	Koulutuksen haasteet muuttuvassa yhteiskunnassa.....	6
3	KOULUPUDOKKUUS	7
3.1	Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen	7
3.2	Koulutuksen keskeyttäminen ilmiönä.....	8
4	SYRJÄYTYMINEN	9
4.1	Syrjäytymisen prosessi	9
4.2	Kuka voidaan määritellä syrjäytyneeksi?	11
5	SYRJÄYTYMISEN TAUSTALLA OLEVIA TEKIJÖITÄ	12
5.1	Kouluallergia	12
5.2	Kouluvaikeudet.....	13
5.3	Ammatinvalinnan epäonnistuminen	14
5.4	Nuoren sosiaalinen tausta	14
5.5	Koulutusjärjestelmän sopimattomuus.....	15
6	TOIMENPITEITÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI.....	16
6.1	Perusopetuksen ja nivelvaiheen toimintamuodot	17
6.2	Toisen asteen koulutuksen toimintamuodot	18
6.3	Datanomien pienryhmä.....	19
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
7.1	Haastattelujen suunnittelu ja toteutus	21
7.2	Teema-analyysi.....	24
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	25
8.1	Nuorten taustatiedot ja koulutushistoria	25
8.2	Koulunkäynnin sujuminen peruskoulussa	26
8.3	Koulunkäynnin sujuminen ammattikoulussa.....	27
8.4	Koulunkäynnin tukitoimet.....	28
8.5	Datanomien pienryhmä nuorten kokemana	29
8.6	Nuorten tulevaisuudensuunnitelmat	31

9	POHDINTA	31
9.1	Tutkimustavoitteiden tarkastelu.....	33
9.2	Opinnäytetyön arviointi	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Koulutuksella on merkittävä rooli nuoren elämässä. Se osaltaan määrittelee nuoren tulevaisuuden sekä auttaa nuorta löytämään paikkansa yhteiskunnassa. Suomessa koulutuksen merkitys on korostunut, ja on tavallista kouluttautua ylioppilaaksi tai johonkin ammattiin suoraan peruskoulusta. Suuri osa suomalaisista nuorista hakee toisen asteen koulutukseen heti yläkoulun jälkeen. Silti osa nuorista jää ilman koulutuspaikkaa tai keskeyttää opintonsa. Putoamista peruskoulun jälkeisistä opinnoista pidetään syrjäytymiskehityksen alkuna ja yhtenä tekijänä yhteiskunnasta putoamiseen. (Kivelä & Ahola 2007, 7-8.)

Koulutuksen keskeyttämisongelman ehkäisyyn Etelä-Savon ammattiopistolla on oma toimintamallinsa. Keskeyttämisvaarassa oleville nuorille tarjottiin vuonna 2007 mahdollisuutta opiskella pienryhmässä, jonka ohjaajana toimi yhteisöpedagogi Osmo Härkönen. Syksyllä 2009 ollessani työharjoittelussa Etelä-Savon ammattiopistossa, ohjaaja ehdotti opinnäytetyöni aiheeksi kyseisen pienryhmän tutkimista. Koska olin jo työharjoittelussa samassa talossa ja aihe oli kiinnostava, yhteistyömme alkoi. Erityistä tukea tarvitsevat nuoret ja koulutus tutkimuksen kohteena olivat luonnollinen ratkaisu minulle, sillä olin aiemmissa opinnoissani ja työharjoittelujaksoilla suuntautunut kyseisiin teemoihin. Tutkimuksen toteutuksen aikana ryhmässä oli kahdeksan nuorta.

Useiden ideoiden jälkeen tutkimuskysymys muotoutui oppilaitoksen tarpeesta saada tietoa pienryhmän nuorten syistä päätyä pienryhmään. Nuoria haastatellessa saisin samalla ammattiopistolle arvokasta palautetta ja kokemuksia pienryhmästä nuorten näkökulmasta. Pienryhmän ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen myötä opinnäytetyön teoreettinen osuus sai viitekehityksensä ja päätin tutkia pienryhmätoimintaa nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana. Työn tavoitteena on selvittää, miten pienryhmätoiminta ammattiopistossa voi olla syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. Opinnäytetyön tehtävänä on tarkastella Etelä-Savon ammattiopiston pienryhmätoimintaa nuorten näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat: Millaisten syiden takia nuoret olivat päätyneet pienryhmään? sekä: Miten nuoret kokivat pienryhmätoiminnan, ja minkälaista palautetta nuoret antoivat toiminnasta?

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelen yleisesti koulutusta tänä päivänä sekä koulupudokkuutta ja siihen johtavia syitä. Lisäksi perehdyn käsitteeseen nuorten syrjäytyminen sekä esittelen erilaisia toimintamalleja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi peruskoulussa ja toisella asteella. Varsinaisen tutkimuksen ja tulokset pienryhmän oppilaiden haastatteluista esittelen kappaleessa 8. Pohdintakappaleessa on yhteenveto teoriataustan ja tutkimuksen tuloksista, sekä pohdintaa tutkimuksen vastaavuudesta tutkimusongelmiini.

Etelä-Savon ammattiopisto on seitsemän koulutusalan toisen asteen ammatillinen oppilaitos, jonka toimipisteet sijaitsevat Mikkelissä, Pieksämäellä ja Juvalla. Etelä-Savon ammattiopisto tarjoaa mahdollisuuden 30 eri ammatilliseen perustutkintoon. Ammattiopisto tarjoaa myös aikuiskoulutusta sekä erillishaussa olevia koulutuksia nuorille, joita ovat valmentava ja kuntouttava opetus, perusopetuksen lisäluokka ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ryhmä. Etelä-Savon ammattiopistossa ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa opiskelee noin 2500 opiskelijaa ja aikuiskoulutuksessa noin 6000 opiskelijaa vuodessa. (Etelä-Savon ammattiopisto 2010.)

Tutkimuksen kohteena olevan pienryhmän nuoret opiskelivat datanomiksi. Tieto- ja viestintätekniikan perustutkinto on kolmivuotinen ammatillisen perustutkinto, jonka tutkintonimike on datanomi. Ammattiopintoihin kuuluvat esimerkiksi ohjelmointi, käyttöjärjestelmät, liiketalous ja laskentatoimi sekä tietojärjestelmien tekeminen. Datanomi voi työskennellä esimerkiksi atk-tukihenkilön perustehtävissä. Muita työtehtäviä ovat tarvikemyyjä, elektroniikkamyyjä tai atk-kouluttaja. (Etelä-Savon ammattiopisto 2010.)

2 KOULUTUS NYKY-YHTEISKUNNASSA

Yhtenäinen koulutusjärjestelmä kehittyi teollisen yhteiskunnan tarpeisiin, ja siitä muodostui tehokkain yhteiskuntaa yhdenmukaistava tekijä. Peruskoulu on maksuton oppivelvollisuuskoulu kaikille 7-16 -vuotiaille lapsille ja nuorille. Peruskoulun tehtävänä on kehittää oppilaiden yleissivistäviä tiedollisia valmiuksia sekä kehittää opiskelunvalmiuksia. Peruskoulun päättyessä oppilaat tekevät valinnan jatko-opintopaikastaan. Kaikilla peruskoulun päättävillä on samanlainen mahdollisuus jatkaa opintojaan lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Lukio on kolmevuotinen

yleissivistävä koulutus, jonka suorittuaan saa jatko-opintokelpoisuuden yliopistoon, ammattikorkeakouluun sekä lukiopohjaisiin ammatillisiin oppilaitoksiin. Vuonna 2000 ammatilliset perustutkinnot muuttuivat asteittain kolmivuotisiksi tutkinnoiksi. Muutos tarjoaa ammatillisen tutkinnon suorittaneelle mahdollisuuden edetä korkeakouluopintoihin tai suoraan työelämään. (Lappalainen 2001, 37 – 39.)

Koulutukseen osallistumisen katsotaan olevan yksilön oikeus. Koulutusyhteiskunnassa koulutukseen osallistuminen on myös velvollisuus ja kunnan kansalaisen merkki. Koulussa käyminen ja siellä menestyminen on nuoren elämän tärkeimpiä asioita, sillä siellä opitaan elämäntaitoja. Koulutukseen osallistumisessa on nuoren kannalta teoreettisen tiedon oppimisen lisäksi monia muita puolia, jotka valmentavat häntä kohti aikuisuutta. Ensinnäkin koulussa käyminen opettaa ajallista osaamista, joka auttaa asennoitumaan työssäkävien rytmiin ja työelämän vaatimukseen, jolloin aamulla on lähdettävä töihin ja yöllä nukuttava. Koulutukseen osallistuminen opettaa myös muun muassa täsmällisyyttä, kärsivällisyyttä ja säännöllisyyttä. Koulutus on myös itseensä ja tulevaisuutensa panostamista. (Edginton, Kowalski & Randall 2005, 10; Komonen 2001, 35 – 36.)

Koulutusjärjestelmämme suosii yksilöitä, jotka täyttävät sosiaaliset odotukset iän ja kehityksensä mukaan. Poikkeamista normaalista ei helposti sallita. Opetus sisältää teollisen yhteiskunnan vaatimia rutiininomaisia tietoja ja käyttäytymisvaatimuksia, jotka eivät kaikilta osilta ole myöhäismodernin yhteiskunnan nuorelle hyödyllisiä. Nykyajan nuorilta edellytetään enemmän joustavuutta, kommunikatiivisuutta ja kykyä toimia ryhmätilanteissa kuin valmiiden asiasisältöjen ja toimintamallien opettelua. (Lappalainen 2001, 39 – 42.)

2.1 Koulu ja nuoruuden ikävaihe

Nuoruuden ikävaiheessa tehdään useita päätöksiä, jotka vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen. Nuoria vaaditaan tekemään tärkeitä valintoja muutenkin hankalassa ikävaiheessa ja kantamaan niistä vastuuta. Valintojen tekemistä vaikeuttaa se, että tulevaisuus on vaikeasti ennakoitavaa. Myös koulutuksesta työelämään siirtyminen on entistä epävarmempaa ja nuorisotyöttömyys on ajankohtainen asia. (Kojo 2010, 23.)

Nuoruudessa keskeistä on muutos kohti aikuisuutta. Nuorten elämäntilanteeseen ja valintoihin vaikuttavat nuoruusajan pidentyminen ja koulutuksen erillistyminen omaksi alueekseen. Myös aikaisemmin keskeinen tukea antava ja nuorta kontrolloiva lähi-ympäristö on menettänyt merkitystään. Tähän on vaikuttanut nuorten erillistyminen omaksi ikäryhmäkseen, jossa nuorisokulttuureilla on yhä enemmän vaikutusta. (Takala 1992, 16 – 18.) Nuoruuden elämänvaiheessa kohdataan useita haasteita, ja niistä selviämiseksi nuori tarvitsee ohjausta ja sopivia roolimalleja lähiympäristöstä (Edginton ym. 2005, 13).

Nuorten valintoihin vaikuttavat myös työelämän ja työmarkkinoiden muutos. Modernissa yhteiskunnassa työelämä oli aika, jonka ympärille elämä rakentui. Lapsuus ja nuoruus nähtiin työuraan valmistautumisen aikana, aikuisuus työn tekemisenä ja vanhuus työstä pois jäämisestä. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa elämää on hankalampi ennustaa, ja nuoret korostavat menneisyyden ja tulevaisuuden sijasta nykyhetkeä. Nuoret haluavat kokea mahdollisimman paljon ja lykätä lopullisten ratkaisujen tekemistä. Nuorten elämäntilanne on muuttunut, kun opiskeluaikat ovat pidentyneet ja työelämä on sirpaleista. Ennen työuran ympärille muodostunut elämäntilanne on muuttunut työelämän, perhe-elämän, opiskelun ja vapaa-aikaan osallistumisen jaksoihin. (Kojo 2010, 24 – 25.)

2.2 Ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus on perusopetuksen oppimäärälle rakentuvaa koulutusta, joka johtaa ammatilliseen tutkintoon. Sen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä kehittää työllisyyttä. Ammatillinen perustutkinto on kolmivuotinen ja sen on tarkoitus vastata työelämän vaatimuksia ja tarjota jatko-opintokelpoisuus. Perustutkinto koostuu 120 opintoviikosta, joista työssäoppimista on vähintään 20 opintoviikkoa. Aikaisempi koulutus tai työkokemus voi lyhentää tutkinnon suoritusaikaa. Perustellusta syystä opintoihin voi käyttää myös pidemmän ajan. (Hämäläinen, Juutilainen & Hellsten 2007, 29; Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998.)

Ammatillista koulutusta järjestävät muun muassa ammatilliset oppilaitokset, kansanopistot sekä ammatilliset erityisoppilaitokset, ja niihin haetaan ammatillisen ja lukio-

koulutuksen yhteishaun kautta. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on laajalaiset ammatilliset taidot oman alansa tehtäviin. (Opetushallitus 2010a, 38.)

Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärät ovat kasvaneet tasaisesti tällä vuosikymmenellä, kun taas lukiokoulutuksen opiskelijamäärät ovat laskeneet. Esimerkiksi vuonna 2000 opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoita oli 121 812, kun vuonna 2009 ammatillisessa peruskoulutuksessa oli 131 175 opiskelijaa. Lukiokoulutuksen opiskelijamäärä vuonna 2009 oli 112 088, mikä on 12 prosenttia vähemmän kuin vuosituhaten alussa. Peruskoulun vuonna 2008 päättäneistä 51 prosenttia jatkoi opiskelua lukiossa ja 42 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa. (Tilastokeskus 2010; Tilastokeskus 2009.)

Ammatillinen erityisopetus antaa mahdollisuuden ammatilliseen koulutukseen niille, joilla on tarve erityisopetukseen ammatillisessa oppilaitoksessa. Erityisopetusta voidaan antaa kaikilla koulutusaloilla, ja se järjestetään tarpeen mukaan yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa tai erityisryhmissä. (Opetushallitus 2010a, 38 – 39.) Ammatillisessa erityisopetuksessa opiskelijan tulisi saavuttaa mahdollisimman suuressa määrin sama pätevyys kuin muussa ammatillisessa opetuksessa. Opiskelijan edellytysten mukaan joko kaiken opetuksen tavoitteita mukautetaan tai vain yhden tai sitä useamman tutkinnon osan tavoitteet mukautetaan. (Opetushallitus 2010b.)

Erityisopetuksen määrä ammatillisessa perusopetuksessa on ollut kasvussa viime vuosina ja kasvu on tapahtunut lähes kokonaan muissa oppilaitoksissa kuin erityisoppilaitoksissa. Vuonna 2004 ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijoita oli yhteensä 12 451, joka oli 5,4 prosenttia kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Vuonna 2008 erityisopiskelijoiden osuus ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärästä oli 6 prosenttia. Silloin erityisopetuksessa opiskeli noin 16 500 henkilöä, joista 85 prosenttia opiskeli muissa kuin erityisammattioppilaitoksissa. (Tilastokeskus 2009.)

Erityisopetusta ammatillisessa koulutuksessa tarvitsevalle opiskelijalle laaditaan kirjallisesti henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelma sisältää suoritettavan tutkinnon lisäksi tutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuuden. Lisäksi suunnitelmaan on kirjattu opiskelijan henkilökohtainen opetussuunnitelma, erityiset opetus- ja opiskelijahuollon palvelut, muut henkilökohtaiset palvelu- ja tukitoimet sekä erityisopetuksen perusteet. HOJKS laaditaan yhteistyössä

opiskelijan, tarvittaessa hänen huoltajansa sekä opetushenkilöstön kanssa. Opiskelijan edistymistä seurataan koulutuksen aikana ja suunnitelman tavoitteita ja tukitoimia muutetaan tarvittaessa. (Opetushallitus 2010b.)

2.3 Koulutuksen haasteet muuttuvassa yhteiskunnassa

Toisen asteen koulutus, etenkin ammatillinen koulutus on kokenut uusia haasteita. Opiskelijoiden koulutustaustat, oppimisvalmiudet ja opintomenestys ovat entistä moninaisempia. Lisäksi sekä oppimisvaikeudet että erilaiset ongelmat ovat kasvaneet. Näiden haasteiden ja suurten ryhmien myötä ammattitaitoisen henkilökunnan määrää tarvittaisiin lisää. Myös oppiminen on muuttunut. Koulu ei ole enää ainut eikä välttämättä ensisijainenkaan oppimisympäristö ja uusien asioiden opettaja. Nuorten luonnolliset oppimismahdollisuudet ulottautuvat myös esimerkiksi työhön ja vapaa-aikaan. Toisaalta myös työelämän vaatimukset ovat muuttuneet entistä käytännönläheisemmiksi. (Hämäläinen & Komonen 2003, 9 – 11.)

Peruskoulusta jatkokoulutukseen siirtyminen ei ole enää yhtenäinen koulutusputki. Koulutus on entistä katkonaisempaa ja sitä määrittävät epävarmuus ja yksilöllisyys. Koulutuspolku on koko elämän kestävä prosessi, jossa ammattiin ja koulutukseen liittyviä valintoja tehdään useaan otteeseen. Nykyajan nuoren koulutuspolkuun saattaa sisältyä erilaisia vaiheita kuten työssäoloa tai perhe-elämää. Välillä nuori voikin poiketa tältä polulta täysin eri suuntaan ja jäädä sinne, tai palata takaisin alkuperäiselle tielle poikkeaman jälkeen. (Komonen 2001, 60 – 62, 255.) Myös koulusta työhön siirtyminen on monimuotoisempaa, ja nuoret voivat palata koulutuksen pariin työssäolon jälkeen, kun koulutustarve kasvaa tai kiinnostuksen kohde muuttuu (Furlong 2009, 10).

Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa nuorten koulutusvalintojen tekeminen on entistä haastavampaa. Tärkeään rooliin nuoren elämän kannalta nousee riittävän henkilökohtaisen tuen ja opintojen ohjauksen merkitys. (Pirttiniemi 2000, 39.) Jos apua tarvitseva nuori jää vaille tukea peruskoulussa tai toisen asteen koulutuksessa, voivat ongelmat kasaantua ja uhkana on koulupudokkuus.

3 KOULUPUDOKKUUS

Koulupudokkaalla tarkoitetaan nuorta, joka on jäänyt vaille peruskoulun päättötodistusta, joka ei aloita toisen asteen koulutusta, tai aloitettuaan koulutuksen, jättää sen kesken. Suomessa ilman peruskoulun päättötodistusta jää vuosittain noin 300 nuorta. Ongelma laajenee, kun otetaan huomioon ne nuoret, joiden päästötodistus ja peruskoulussa opitut taidot ovat niin heikkoja, että ne vaikeuttavat jatko-opintoihin pääsemistä tai niissä selviytymistä. Aina nuori ei todistuksellaan pääse sille koulutuslalle, jolle haluaa, jolloin tuloksena voi olla koulutuksen keskeytyminen heikon opiskelumuotivaation takia. (Numminen & Ouakrim-Soivio 2007, 17 – 18.)

Koulupudokkaat voidaan jaotella neljään ryhmään elämäntilanteensa mukaan. Toimenpiteet näitä ryhmiä kohtaan liittyvät useimmiten jälkihakuun ja nivelvaiheen ohjaukseen. Koulupudokkaiden suurin ryhmä koostuu hyvin erilaisista nuorista. Nämä nuoret hakevat yhteishaussa toisen asteen koulutukseen, mutta eivät saa opiskelupaikkaa. Yhdenlainen ryhmä koulupudokkaita ovat hyvin koulussa pärjänneet, jotka eivät ole saaneet koulupaikkaa siksi, että ovat hakeneet aloille, joille on vaikea päästä. Kolmanneksi koulupudokkaisiin kuuluu ryhmä, joilla on huono koulumenestys ja jäsentymättömät ammatitavoitteet ja koulutus suunnitelmat. Haastavin ja pienin ryhmä koulupudokkaista ovat ne, joilla on vaikeuksia suoriutua oppivelvollisuudesta. Näillä nuorilla on usein samanlainen tausta sekä samanlaisia oppimis- ja kouluongelmia. (Ahola & Galli 2009, 7 – 8.)

3.1 Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen

Ammatillisen koulutuksen keskeyttävät nuoret voidaan jakaa keskeyttämispäätökseen johtavien tekijöiden ja syiden perusteella kahteen erilaiseen ryhmään. Toinen ryhmä on tyypillinen, koulutuspaikkaa väärälle alalle joutumisen vuoksi vaihtavat nuoret. Toisessa ääripäässä oleva ryhmä on haastavampi, jonka nuoret ovat moninaisin ongelmin, puutteellisin oppimisvalmiuksin ja elämänhallinnan taidoin vain johonkin koulutukseen ajautuneita. Erilaisten tilanteiden vuoksi myös auttamismuodot ovat erilaisia ja jakautuvat positiivista keskeyttämistä tukeviin ja keskeyttämistä ehkäiseviin toimiin. (Ahola & Galli 2009, 8.)

Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on yleisintä opintojen alkuvaiheessa. Koulutuspolku katkeaa helposti myös koulutusasteiden välisissä taitteissa. (Komonen 2001, 42 – 44.) Lukuvuonna 2007–2008 tutkintoon johtavan koulutuksen keskeytti kokonaan 6 prosenttia opiskelijoista. Ero lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä näkyy selkeästi. Lukuvuonna 2007–2008 lukion keskeytti 4,5 prosenttia, kun ammatillisen koulutuksen keskeytti 9,8 prosenttia opiskelijoista. Koulutuksen keskeyttäminen on vähentynyt aiemmasta, sillä lukuvuonna 2000–2001 vastaava luku ammattiin opiskelevilla oli 13 prosenttia. Luvuissa ei ole otettu huomioon samana vuonna uudelleen koulutukseen hakeutumista, esimerkiksi lukiosta ammatilliseen oppilaitokseen vaihtamista. (Tilastokeskus 2009.)

3.2 Koulutuksen keskeyttäminen ilmiönä

Koulutuksen keskeyttäminen kertoo tämän päivän nuorten vaikeudesta tehdä omaa loppuelämänsä koskevia päätöksiä. Keskeyttäminen tarkoittaa aina katkosta nuoren koulutusuraan, ja sen seuraukset ovat yleensä negatiivisia. Koulutuksen keskeyttäminen jälkeisen syrjäytymisen uhkaa ehkäisee nuoren aktiivisuus muilla elämänalueilla. Passiivisuus kuitenkin usein kasautuu, joten nuoret, jotka eivät ole kiinnostuneita koulutuksesta, eivät usein ole kiinnostuneita koulun ulkopuolisista asioista. Jos nuori ei löydä hyödyllistä, korvaavaa tekemistä koulussa olemisen sijasta, syrjäytymisen uhka kasvaa. Myöhemmässä vaiheessa koulutuksen puuttuminen lisää työttömyysriskiä ja saattaa ennakoida epävakaa uraa. (Kivelä & Ahola 2007, 25 – 26.)

Koulutuksen keskeyttäminen ei ole kaikkien kohdalla negatiivinen ilmiö. Osalle nuorista keskeyttäminen tarkoittaa vain koulutuksesta toiseen siirtymistä, eikä siis todennäköisesti johda syrjäytymiseen. Keskeyttäminen on näiden nuorten ammatilliseen kehitykseen johtava ilmiö, jossa huonoksi osoittautunut alavalinta korvataan paremmalla. Koulutuksen keskeyttämistä voidaan siis pitää myös positiivisena asiana, jos sen kautta tapahtuu uuden koulutuksen aloittaminen. Siinä tapauksessa, että koulutuksen keskeyttämisestä tapahtuu koulujärjestelmästä irtaantumista ja koulutuksesta syrjäytymistä, keskeyttäminen on negatiivinen asia. Keskeyttäminen ei itsessään edistä syrjäytymistä, vaan ne nuoren ominaisuudet, jotka ovat johtaneet koulun keskeyttämiseen, vaikeuttavat selviytymistä muilla elämänalueilla. Useiden elämänalueiden ongelmien kasautuminen taas voi olla merkki syrjäytymisestä. (Komonen 2001, 224 – 226.)

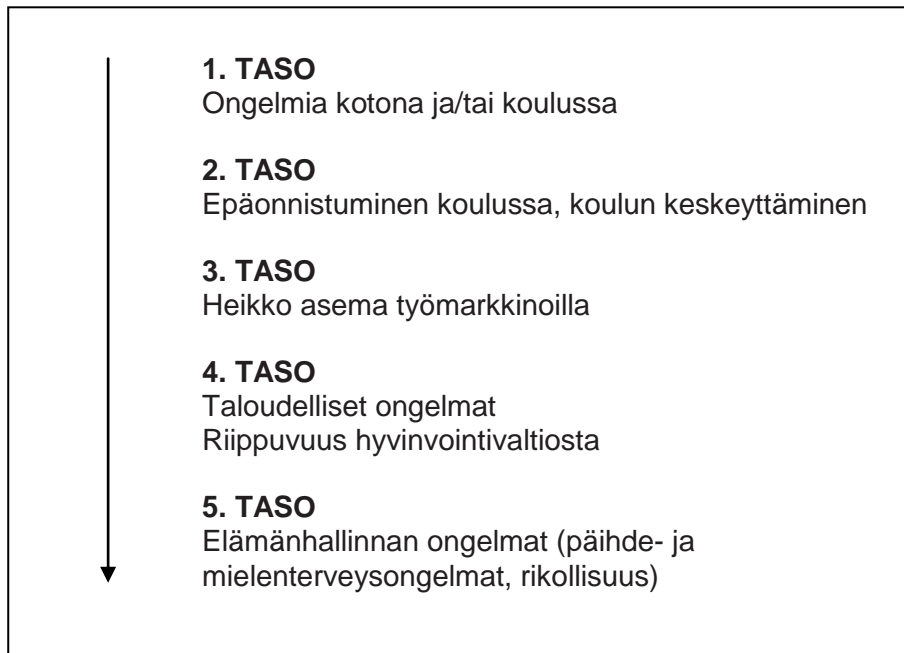
Usein kapinointi yhteiskuntaa ja koululaitosta vastaan kuuluu nuoruuteen, toiset vain selviävät siitä toisia paremmin. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn lähtökohta on syrjäytymisvaaran tunnistamisessa ja koulupudokkuuden ehkäisyssä. Vaikka syrjäytymiskehityksen taustalla on havaittavissa samanlaisia ongelmia, on jokaisen koulupudokkaan taustat ja tilanteet yksilöllisiä. (Ahola & Galli 2009, 6 – 7.)

4 SYRJÄYTYMINEN

Syrjäytyminen voidaan määritellä eri tavoin. Somerharju (1998, 63 – 64) määrittelee syrjäytymisen ulosajautumisena yhteiskunnasta vallitsevasta yleisestä elämäntavasta. Syrjäytyminen yhdeltä keskeiseltä yhteiskunnan alueelta voi johtaa laajempaan kulttuuriseen syrjäytymiseen. Syrjäytymisessä ilmenevät samanaikaisesti eri elämänalueiden epäsuotuisat olosuhteet (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136).

4.1 Syrjäytymisen prosessi

Syrjäytymisen prosessimallin (Kuvio 1) mukaisesti syrjäytyminen on huono-osaisuuden asteittain syvenevä jatkumo. Syrjäytymisen prosessi voidaan jakaa karkeasti viiteen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa yksilöllä on vaikeuksia koulussa, kotona tai sosiaalisessa ympäristössä. Toinen vaihe on koulussa epäonnistuminen tai sen keskeyttäminen. Kolmannessa vaiheessa yksilö ajautuu huonoon työmarkkina-asemaan ja neljännessä vaiheessa yksilöllä on taloudellisia ongelmia ja hän on taloudellisesti riippuvainen valtiosta. Viimeiseen vaiheeseen kuuluu erilaiset elämänhallinnan ongelmat, kuten päihde- ja mielenterveyden ongelmat ja rikollisuus. Viimeisessä vaiheessa yksilön siteet yhteiskuntaan ovat jo katkenneet ja hän voi olla esimerkiksi laitoshoidossa. Syrjäytymisen prosessimalli ei kuitenkaan tällaisenaan todennu kaikissa tapauksissa, ja eri tasoja voi ilmentyä myös ilman aiempaa syrjäytymishistoriaa. Useimmiten yhdeltä osa-alueelta syrjäytyminen ei etenkään nuorten kohdalla tarkoita syrjäytymistä, mutta se voi kasvattaa syrjäytymisriskiä merkittävästi. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 133 – 136; Savioja 2007, 142.)

KUVIO 1. Syrjäytymisen prosessimalli (Järvinen & Jahnukainen 2001, 135).

Ammattiin opiskelevien nuorten kohdalla Järvisen & Jahnukaisen (2001, 133 – 134) syrjäytymisen prosessimallista huomio voidaan kiinnittää kahteen ensimmäiseen tasoon. Prosessimallin mukaan syrjäytymiskehitys alkaa usein jo varhaislapsuudessa, jolloin omaksutaan yhteiskunnassa tarvittavia perusvalmiuksia. Yksilön varhaislapsuuden kotitauustalla ja elinoloilla on merkittävä vaikutus myöhempään menestykseen. Ongelmat kotona ja/tai koulussa voivat ennakoida myöhempää syrjäytymiskehitystä ja johtaa prosessin toiseen tasoon, epäonnistumiseen koulussa, jossa yksilön ongelmia voivat olla esimerkiksi sopeutumattomuus ja oppimisvaikeudet. Peruskoulussa epäonnistuminen on kytköksissä heikkoon opintomenestykseen ammatillisessa oppilaitoksessa ja sitä kautta koulutuksen keskeyttämiseen.

Omaksi alueekseen syrjäytymisen monimuotoisesta käsitteestä voidaan erottaa nuoren työstä ja koulutuksesta syrjäytyminen. Se tarkoittaa oppivelvollisuusiän ohittaneen, kuitenkin alle 25-vuotiaan työttömyyttä ja ammattikouluttamattomuutta. Koulutuksesta syrjäytyneeltä nuorelta puuttuu työelämään pääsemistä helpottava koulutusura ja hänellä on vaikeuksia integroitua yhteiskunnan koulutusjärjestelmään. Nuorelta voi puuttua myös peruskoulun päättötodistus tai todistuksessa olevat numerot ilmentävät huomattavia oppimisvaikeuksia ja sopeutumattomuutta. Jos syrjäytymistä halutaan ehkäistä, on syytä varmistaa, että nuori ei ole syrjäytynyt koulutuksen sisällä (Furlong 2009, 2). Koulutuksessa syrjäytymisellä tarkoitetaan yksilön vaikeutta integroitua koulutusyhteisön sisällä. Usein koulutuksessa syrjäytyminen ja koulutuksesta syrjäy-

tyminen liittyvät kuitenkin toisiinsa. (Hämäläinen 2000, 11.) Kojo (2010, 24) puhuu nuorten kohdalla työstä syrjäytymisen sijaan työn marginaalissa olemisesta.

Koulutuksesta syrjäytymisellä on vaikutuksensa nuoren lisäksi myös ympäröivään yhteiskuntaan. Koulutuksesta syrjään jäämisessä on kyse sekä ammattityövoiman vajeesta että työttömyyden aiheuttamista kansantaloudellisista menetyksistä. (Pirttiniemi 2005, 33.) Yhteiskunnan kannalta syrjäytyminen tarkoittaa sitä, että syrjäytyneen pannaos työelämässä jää saamatta. Kajanojan (2001, 194 – 195) laskelmien mukaan nuoren syrjäytyminen työmarkkinoilta aiheuttaa yhteiskunnalle 500 000 euron menetyksen.

4.2 Kuka voidaan määritellä syrjäytyneeksi?

Syrjäytymisen käsitteen ongelmallisuutta lisää se, että ihminen voi olla syrjäytynyt usealta elämänalueelta ilman, että se aiheuttaisi ahdistusta tai tunnetta elämän hallitsemattomuudesta. Koulutusputkesta irtautuminen määrittellään helposti syrjäytymiseksi, sen sijaan, että se olisi vain nuoren vaeltavaa elämäntilannetta joka ei välttämättä johda yhteiskuntapudokkuuteen. (Suurpää 2009, 8, 13.) Pölkin (2001, 126) mukaan syrjäytymisessä on kyse sekä elämänhallinnan ongelmista että yksilön ja yhteisön välisten siteiden heikkoudesta.

Taskisen (2001, 14) mukaan syrjäytymisen käsite ja kriteerit ovat liian epämääräisiä, jotta voitaisiin puhua lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Siksi olisi syytä puhua syrjäytymisvaarassa olevista lapsista ja nuorista, vaikka sekään ei käsitteenä ole kovin selkeä. Syrjäytymisvaaraan liittyy riskitekijöitä myös lasten ja nuorten kohdalla, jotka on tärkeä tunnistaa ajoissa.

Syrjäytyminen kuvataan usein hyvin negatiiviseksi ilmiöksi. Syrjäytyneet määrittellään henkilöiksi, jotka eivät ole pystyneet tai halunneet sopeutua normaaliin elämään ja heidän leimataan poikkeaviksi. On olennaista pohtia, mikä on normaalia ja miksi ”poikkeavat” henkilöt eivät ole halunneet sopeutua normaalina pidettyihin toimintatapoihin. Syrjäytynyt voi nähdä yhteisön sellaisena, mihin ei halua osallistua. Sen sijaan että hänen toimintansa olisi sopeutumattomuutta, se olisi myönteistä potentiaalia. Myönteisenä tuloksena voisi olla yhteisön normaaleilta vaikuttavien, mutta haitallisten

toimintatapojen syrjäyttäminen. Näin ajateltuna syrjäytyminen olisi koko yhteisön kannalta rakentavaa. (Kajanoja 2001, 202 – 203.)

5 SYRJÄYTYMISEN TAUSTALLA OLEVIA TEKIJÖITÄ

Koulutuksesta syrjäytymisellä ja koulupudokkuudella voi olla yksilölle ja yhteisölle vakavat seuraukset, joihin pitää löytää keinoja vaikuttaa. Varhaisella puuttumisella ja ongelmien tunnistamisella ajoissa voi olla merkittävä vaikutus yksilön hyvinvoinnille. Usein poikkeava käytös ilmenee koulussa, ja ilman riittävää puuttumista nuoren ongelmat voivat syventyä. Tässä luvussa on kuvailtu syrjäytymistä ennakoivia tekijöitä ja koulupudokkuutta aiheuttavia syitä nuoren elämässä.

Koulutusyhteiskunnassa kaikilla on koulutuksellisesti samat lähtökohdat ja koulutuksellisen syrjäytymisen katsotaan olevan yksilöstä itsestään lähtöisin. Koulutuksellisen syrjäytymisen mekanismi on kuitenkin monimutkainen kokonaisuus, jonka riskitekijänä voivat yhtä hyvin olla yksilöstä itsestään, hänen sosiaalisesta taustaan tai koulujärjestelmästä johtuvat tekijät. (Hämäläinen & Komonen 2004, 16.)

5.1 Kouluallergia

Koulupudokkuuden taustalla voi olla kouluallergia. Takala (1992, 8) toteaa: ”Kun edessäsi lojuu nuori ihminen loistava tulevaisuus takanaan, jolla ei ole mitään sanottavaa itsestään, omista haluistaan tai kyvyistään, voi olla kyse ’kouluallergikosta’.”

Kouluallergia on oire nuorten vieraantumisen ja syrjäytymisen koulusta. Koulussa syrjäytetyille tai syrjäytyneille nuorille voi muodostua voimakasta koulu- ja koulutuskielteisyyttä. Kouluallergikot ovat koulutuksen keskeyttäneitä nuoria, jotka ovat työttömiä koulutuksen tai työkokemuksen puuttumisen takia. Tähän ilmiöön kuuluu muun muassa seuraavia piirteitä: negatiivinen, flegmaattinen tai aggressiivinen asenne koulua ja opettajaa kohtaan, haluttomuus, päämäärättömyys, passiivinen tai häiriköivä vastarinta. Lisäksi nuorella voi olla halu elää ilman, että tarvitsisi raataa. Tämä saattaa johtaa koulun keskeyttämiseen ja ilman työkokemusta työttömyyteen. (Takala 1992, 11, 33 – 38.)

Ongelmana kouluallergia on yhteisöllinen, yksilöllinen ja yhteiskunnallinen. Kouluallergikot eivät usein tiedä, mikä heitä kiinnostaisi tai mitä he tahtoisivat, ja usein he katsovat itse olevansa syypäitä tilanteeseensa. Kouluallergia näkyy huonossa itsetunnon ja heikossa motivaatiossa jatkokoulutukseen. Kouluallergia voidaan katsoa syrjäytymisprosessin toiseksi vaiheeksi. (Hämäläinen & Komonen 2003, 14 – 15; Takala 1992, 34, 37.)

5.2 Kouluvaikeudet

Yksi ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen johtava syy on Vehviläisen (2000, 4 – 5) mukaan opiskeluvaikeudet peruskoulussa. Näistä voidaan nostaa esiin oppimis- ja käytöshäiriöt, heikko koulumenestys, henkilöriidat sekä kouluhaluttomuus. Muita nuoresta lähtöisin olevia syitä voivat olla selittämättömät poissaolot sekä vetäytyminen. Nuoren ulkopuolelta, usein koulusta, lähteviä syitä ovat koulukiusaaminen, kielteiset koulukokemukset sekä henkilökohtaisen ohjauksen puute. Vaikka nuori suorittaisi peruskoulun näistä ongelmista huolimatta, ammatillisessa oppilaitoksessa oireet tulevat esiin voimakkaammin, mikä voi johtaa ainakin tilapäiseen koulun keskeyttämiseen.

Pirttiniemen (2000, 124) tutkimuksen mukaan pojat ovat haaste koulutukselle. Pojilla on tyttöjä enemmän kielteisiä kokemuksia koulutuksesta ja heidän sosiaaliset suhteensa ja taustansa ovat keskimääräistä heikompia.

Pirttiniemi (2000, 60) mainitsee nuorten koulutuksesta syrjäytymisen syyksi koulutusmotivaation vähäisyyden tai sen katoamisen. Voi olla kuitenkin vaikea sanoa, mikä kertoo todellisista oppimisvaikeuksista ja mikä huonosta motivaatiosta. Hämäläisen ja Komosen (2003, 13 – 14) mukaan motivaatiota ei saata olla siksi, että jotkut aineet tuottavat hankaluuksia eikä niitä siksi kiinnosta opiskella. Kun nuori ei pärjää koulussa, hän voi hakea hyväksyntää ja onnistumisen kokemuksia muualta, koulun ulkopuolisesta elämästä. Heikolla motivaatiolla toisen asteen koulutukseen hakeutuminen voi aiheuttaa opintojen keskeytymisen nuoren huomatessa opintojen vaativuuden. (Ahola & Galli 2009, 5.)

5.3 Ammatinvalinnan epäonnistuminen

Epäonnistunut ammatinvalinta kertoo nuoren epävarmuudesta ja epätietoisuudesta omista kyvyistään ja koulutuksellisista vaihtoehdoista. Ammatinvalinta tulee osalle nuorille liian aikaisessa vaiheessa, sillä onnistunut ammatinvalinta vaatii koulutusmotivaatiota, itsenäisyyttä ja oikeaa tietoa koulutusaloista. (Vehviläinen 2000, 5.)

Ammatinvalinnan epäonnistumisen ongelma on tiedon hyödyntämisessä sekä ohjauksen ja nuoren kohtaamattomuudessa, sillä tietoa eri koulutusvaihtoehdoista on nykyään hyvin tarjolla. Puutteellinen tieto voi johtaa epärealistisiin kuvitelmiin ammatitopistossa opiskelemisesta, mikä voi aiheuttaa opintojen keskeyttämisen. Nuoren oma aktiivisuus vaikuttaa myös ammatinvalinnan onnistumiseen. Jos nuoren tavoitteet oman tulevaisuutensa suhteen ovat epäselviä, eikä oppilaanohjaus pysty tukemaan tavoitteiden selkiyttämisessä, voi tulevaisuuden työuran valinta epäonnistua. (Kivelä & Ahola 2007, 37 – 39.)

Yksi syy nuoren koulutuksen keskeyttämiseen voi olla tuttuihin ympyröihin jääminen. Nuori tekee ammatinvalintansa sen pohjalta, minkä jo aikaisemmin osaa, eikä halua irtautua tutuista ja turvallisista verkostoista. Nuorella voi olla epäluottamusta omiin taitoihin, ja taustalla on uusien asioiden oppimisen ja vieraiden tilanteiden kohtaamisen vaikeus. Epäonnistumisen pelko ja ahdistus tuottaa ulospäin näkyvän ”ei huvita” – reaktion, mikä voi johdattaa nuoren ennen pitkää koulutuksen ulkopuolelle. (Vehviläinen 2000, 11.)

5.4 Nuoren sosiaalinen tausta

Nuoren oireilu ja ongelmat voivat olla lähtöisin myös lapsuuden vaikeista kasvuolosuhteista ja sieltä lähtöisin olevasta huono-osaisuudesta. Syrjäytyminen voidaan käsitellä elämänculussa tapahtuvana prosessina, jolloin syrjäyn jääminen on ajassa kehittyvä ilmiö. Ongelmien ketjuuntuminen ja kasaantuminen lapsuudesta aikuisuuteen näkyy syrjäytymiskehityksenä. Pölkin (2001, 128) mukaan syrjäytymisprosessin varhaiset merkit voivat olla näkyvissä jo alakoulussa. Elämänculun kannalta yksinhuoltajuus, lapsuuden perheen sosiaalinen asema sekä erilaiset kouluvaikeudet ovat keskeisiä vaikuttajia myöhempään hyvinvointiin. Myös päihteiden väärinkäyttö, mielenter-

veysongelmat ja muut kärjistyneet sosiaaliset ongelmat ovat nuoren syrjäytymiseen johtavia tekijöitä (Ahola & Galli 2009, 5).

Vanhempien ammatti ja koulutustausta ovat vaikuttavia tekijöitä lasten myöhempään hyvinvointiin. Sosiaalisella perinnöllä tarkoitetaan sosiaalisia piirteitä, jotka toistuvat sukupolvelta toiselle. (Pohjantammi 2007, 9 – 11.) Jos ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjua ei katkaista, perheen huono-osaisuus voi kulkea lapsen mukana kouluun, työelämään ja omaan vanhemmuuteen. Toisaalta kaikkien ihmisten elämään voi liittyä riskitekijöitä, mutta joidenkin kohdalla omat voimavarat tai sosiaalinen tuki eivät ole riittävät pysäyttämään syrjäytymiskehitystä. (Pölkki 2001, 127 – 128.) Vaikka elämän varhaisten tekijöiden rooli on merkittävä henkilön syrjäytymiskehityksessä, voi syrjäytymisen prosessi alkaa periaatteessa missä ikävaiheessa tahansa (Suurpää 2009, 13).

5.5 Koulutusjärjestelmän sopimattomuus

Hämäläisen ja Komosen (2003, 14 – 16) mukaan kouluvaikeudet voivat johtua täysin muista syistä kuin yksilön kyvyistä oppia. Nuoren koulusopeutumattomuuden syyt voivat olla lähtöisin siitä, mitä ja erityisesti miten koulussa opetetaan. Kielteiset koulukokemukset ja opetusjärjestelmän sopimattomuus voivat olla osasyynä edellä mainittuihin kouluallergiaan, kouluvaikeuksiin ja heikkoon motivaatioon. Koulun tarjoama oppimisympäristö ei pysty vahvistamaan kaikkien oppilaiden kehityskelpoisia ominaisuuksia, jos osaamisen arviointi perustuu ainoastaan teoria-aineissa menestymiseen.

Koulun pitäisi tukea nuoren vahvuuksia ja sopeutua nuorten tarpeisiin entistä paremmin (Kivelä & Ahola 2007, 36). Jos omia vahvuuksia ei löydetä, nuoren negatiivinen kuva itsestään oppijana vahvistuu ja turhautunut nuori voi ryhtyä kapinoimaan, mikä taas leimaa nuoren häiriköksi. Koulujärjestelmän sopimattomuus ei innosta hakemaan myöskään jatkokoulutukseen, tai sinne haetaan sattumanvaraisesti. Kun pärjääminen ammatillisen oppilaitoksen teoreettisissa opinnoissa vaatii ponnisteluja, voivat opinnot keskeytyä jo alkuvaiheessa. (Hämäläinen & Komonen 2003, 14 – 16.)

6 TOIMENPITEITÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

Koulupudokkuuden taustalla olevat syyt ovat moninaisia, ja myös toimenpiteiden kohdalla on otettava huomioon, mistä nuoren ongelmat ovat johtuneet. Koulutuksen ulkopuolelle jäävät nuoret ovat joukko erilaisia ihmisiä erilaisine tarpeineen. Tällöin toimenpiteet on suunnattava eri tavoin erilaisille nuorille. Ongelmana on ollut se, että nuorten oireita on tunnistettu, mutta auttamiskeinot eivät ole tehonneet. Koulukielteisten nuorten kohdalla koulutukseen motivointi sanktioiden avulla ei ole tehokasta. Hämmäläisen ja Komosen (2003, 18 – 19) mukaan koulutuksen ulkopuolelle jääneen nuoren auttamiseksi hyviä keinoja ovat taloudelliset sanktiot ja yllykkeet sekä yksilöllistä ohjaus ja motivointi. Usein koulukielteiset nuoret eivät ole kielteisiä kouluttautumislle, vaan kriittisiä keinoille ja muodoille, joita koulussa käytetään. Myös koulujärjestelmän on voitava sopeutua nuorten valmiuksien mukaan ja järjestää poikkeavia oppimisjärjestelyjä niitä tarvitseville nuorille.

Syrjäytymisen vähentämiseksi on olemassa erilaisia tavoitteita ja keinoja. Opetusministeriön (2008, 22, 23) kehittämissuunnitelman tavoitteena vuodelle 2020 on, että perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus kasvaa 95 prosenttiin. Tavoitteena on myös, että niistä nuorista, jotka eivät nyt osallistu toiseen asteen koulutuksen, suurempi osa suorittaisi ammatillisen tutkinnon.

Koulutuksen keskeyttämisen vähentämisen keinoiksi kehittämissuunnitelmassa on mainittu muun muassa opinto-ohjauksen, tiedotuksen ja neuvonnan kehittäminen, opiskelun henkilökohtaistaminen sekä kodin ja koulun yhteistyö. Tavoitteena on myös vakiinnuttaa joustavan perusopetuksen malli peruskouluihin sekä ohjaava ja valmentava koulutus ammatilliseen peruskoulutukseen. Ammatillisen koulutuksen erityisopetuksen tavoitteena kehittämissuunnitelmassa on erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden opiskelu pääsääntöisesti integroidusti muiden opiskelijoiden kanssa (Opetusministeriö 2008, 28, 62.)

Oppilaiden syrjäytymisen ehkäisy on otettu jo pitkään huomioon peruskouluissa, ja sitä on toteutettu erilaisissa projekteissa (Pölkki 2001, 142). Uudenlaisia malleja on kokeiltu ja kehitetty myös ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta pysyviä rakenteellisia ratkaisuja ei ole syntynyt (Hämäläinen & Komonen 2003, 11).

6.1 Perusopetuksen ja nivelvaiheen toimintamuodot

Perusopetuksen toimintamuotoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi on ollut käytännönläheisen ja toiminnallisen opetuksen korostaminen, pienryhmäopetus ja HOJKS:n laatiminen. Lisäksi yhteistyö kodin ja koulun välillä sekä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa on ollut keskeinen työmuoto. Koulutuksen nivelvaiheessa käytettäviä toimintamuotoja on henkilökohtainen ohjaus, tutustumiskäynnit ja harjoittelut toisen asteen oppilaitoksissa, henkilökohtaiset jatko-opintosuunnitelmat, jälkiseuranta sekä joustavat hakumenettelyt. Toimintamuodot voivat olla hyvin erilaisia koulujen välillä. (Saulio 2005, 13 – 14, 26 – 28.)

Saulion (2005, 14-16) kartoituksen mukaan perusopetuksen kehittämiskohteita nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on varhainen puuttuminen ongelmiin, oppilashuolto, tuntijako ja opetussuunnitelman joustamattomuus, liiallinen oppiainekeskeisyys, suuret opetusryhmät sekä erityisopetukseen siirtämisen vaikeus hallinnollisesti. Peruskoulun ja toisen asteen välinen nivelvaihe tarvitsee erityistä huomiota. Toimintamuotojen kehittämisen haasteiksi ja esteiksi mainittiin oppilaan oma vastustus, opettajankoulutuksen puutteellisuus kasvatuksellisissa asioissa, opettajien jaksaminen sekä vaihteluvollisuuden säännös, joka voi vaikeuttaa tiedonkulkua.

Yksi perusopetuksen syrjäytymistä ehkäisevä toimintamuoto on joustavan perusopetuksen malli. Joustava perusopetus (JOPO) on opetusministeriön hanke, joka tähtää koulupudokkaiden aktivointiin peruskoulussa ja nivelvaiheessa. Joustava perusopetus on toimintamalli joka tukee oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta. Samalla se pyrkii ehkäisemään toisen asteen koulutuksesta pois jäämistä ja sen keskeyttämistä. JOPO -toiminta tapahtuu perusopetuksen yhteydessä ja yleisopetuksen tavoittein, mutta toimintamuotoja sovelletaan oppilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan. Opetuksessa painotetaan toiminnallisia työmuotoja ja työpaikkaopiskelua sekä moniammatillista yhteistyötä eri alojen kanssa. (Numminen & Ouakrim-Soivio 2007, 20 – 22.)

Nuorten Omaura on mahdollisuus suorittaa peruskoulun kahdeksas ja yhdeksäs luokka työelämäpainotteisesti ja toiminnallisesti. Sen tavoitteena on nuorten opiskelumotivaation vahvistuminen ja koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäiseminen. Omaura on tarkoitettu niille nuorille, joilla uhkaa jäädä päättötodistus saamatta. Omauran toiminta-

muodot ovat työpaikkaopiskelu, lähiopetusjaksot, elämyksellisyys ja toiminnallisuus. (Kalalahti & Tiihonen 2005, 90 – 91.)

6.2 Toisen asteen koulutuksen toimintamuodot

Ammatillisissa oppilaitoksissa opintojen alkuvaiheen tuki on tärkeää. Opintojen aloitusvaiheen tukimuodot ovat alkuhaastattelu, jossa kartoitetaan opiskelijan elämäntilanne ja luodaan luottamuksellinen suhde sekä lähtötasotestit, joiden avulla voidaan kartoittaa opiskelijan oppimisvaikeuksia. Muita tukimuotoja ovat HOJKS, erityisopetus, oppilashuolto ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Ammatillisten oppilaitosten kehittämiskohteita on nivelvaiheen ja opintojen aloituksen kehittäminen sekä toimivien ohjauspalveluiden kehittäminen. Opettajavoimin ei selvitä, vaan oppilaiden tueksi tarvitaan lisää henkilökuntaa. Lisäksi eri hallintosektoreiden ylittävää yhteistyötä tulisi kehittää paremman ohjausyhteistyön ja opiskelijahuoltotyön toteuttamiseksi. Epäonnistunutta ammatinvalintaa voitaisiin ehkäistä tutustuttamalla oppilaat paremmin ammatilliseen koulutukseen ennen valintatilannetta. (Pirttiniemi 2003.)

Ammattistartti on ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, jonka tavoitteena on madaltaa peruskoulusta jatko-opintoihin siirtymisen kynnystä ja vähentää keskeyttämistä tutkintoon johtavan koulutuksen alussa. Ammattistartin tehtävänä on tukea ja vahvistaa opiskelijoiden edellytyksiä suorittaa ammatillinen perustutkinto. Ammattistartilla oppilaille on mahdollisuus kokeilla eri aloja, vahvistaa opiskelutaitojaan sekä parantaa tietopohjaa. Koulutus on suunnattu niille nuorille, jotka eivät ole ratkaisseet ammatinvalintaansa tai ammatillisen koulutuksen tai lukiokoulutuksen alkuvaiheessa keskeyttäneille. Ammatillisen koulutuksen ohjaava ja valmistava koulutus toimi ensin kokeiluna, mutta on nyt vakiinnutettu toimintamuoto. (Opetushallitus 2010c.)

Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa on vaihtoehtopedagoginen ammatillinen koulutus, joka pyrkii ehkäisemään nuorten koulutuksellista syrjäytymistä ja uudistamaan ammatillisen koulutuksen pedagogista toimintakulttuuria. Työkoulussa opiskelu on käytännönläheistä ja työkeskeistä, ja nuoret opiskelevat työkoulussa 3-4 vuodessa ammatillisen perustutkinnon. Koulutus on suunnattu peruskoulusta tuleville, tukea tarvitseville nuorille sekä ammatillisen koulutuksen aloittaneille nuorille, joille työkoulu on vaihtoehto keskeyttämiselle. Työkoulussa voivat opiskella myös koulutuksen

ja työn ulkopuolelle jääneet nuoret, joilla on takanaan koulutuksen keskeytyksiä. (Hämäläinen & Komonen 2003, 12, 21, 27.)

6.3 Datanomien pienryhmä

Tämän luvun kuvaus datanomien pienryhmästä perustuu pienryhmän ohjaajan Osmo Härkösen (2010) henkilökohtaiseen tiedonantoon.

Pienryhmän perustaminen Etelä-Savon ammattiopistoon oli alun perin lähtöisin Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Mikkelin kaupungin nuorten työpajojen yhteisestä Oppivat työpajat -hankkeesta. Oppivat työpajat -hanke toimi Mikkelissä, Savonlinnassa, Pieksämäellä ja Joroisissa vuosina 2006 ja 2007. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli nuorten työpajojen ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyön parantaminen sekä nuorten ammatilliseen koulutukseen osallistumisen tukeminen, koulutukseen aktivointi ja tutkinnon suorittamisen tukeminen. Mikkelissä tämän tavoitteen osalta hankkeen tarkoituksena oli perustaa Etelä-Savon ammattiopistoon pienryhmä työpajan nuorista ja tukea heitä ammattiurallaan eteenpäin. Työpajanuorista koottu ryhmä ei kuitenkaan aloittanut toimintaa. Sen sijaan ammattiopistossa jo opiskelevilla nuorilla oli tarpeita pienryhmäopetukseen, ja ryhmä koottiin näistä nuorista. Pienryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2007, ja ryhmän ohjaajana aloitti hankkeessa mukana ollut nuorten työpajojen ohjaaja, ammatiltaan yhteisöpedagogi. Ryhmän jatko oli aluksi epävarmaa, mutta puolen vuoden kokeilun jälkeen pienryhmätoimintaa päätettiin jatkaa vielä kaksi ja puoli vuotta.

Ryhmä koostui 11 ammattiopistossa opiskelevasta pojasta, joista kaikki olivat datanomiopiskelijoita yhtä nuorta lukuun ottamatta. Oppilailla oli riski keskeyttää koulutus tai tulla erotetuksi koulusta, eikä koulun puolesta uskottu, että nämä nuoret tulisivat valmistumaan ammattiin. Nuoret olivat ryhmän alkaessa toisen vuoden opiskelijoita, mutta pienryhmän aloittaessa opinnot alkoivat alusta. Pienryhmän toisen vuoden alkaessa ryhmän ainut toisen alan opiskelija palasi yleisopetukseen ja ryhmään tuli datanomien yleisopetuksen puolelta uusi oppilas. Tämän myötä ryhmän kaikki oppilaat olivat datanomiopiskelijoita.

Datanomien pienryhmätoiminnalla tavoiteltiin uusia menetelmiä ja käytäntöjä koulupudokkuuden ehkäisemiseksi. Toiminnasta ei ollut aikaisempaa kokemusta Etelä-

Savon ammattiopistossa, jonka vuoksi ohjaajan rooli korostui ryhmän toiminnan käynnistämässä ja toimintamuotojen kehittämässä. Ohjaajalla oli alusta asti vapaus suunnitella ryhmän toiminnan niin kuin parhaaksi näki. Toisaalta uudessa ympäristössä ja uudessa toimintamuodossa oli myös paljon haasteita. Pienryhmän toimintamuodot ja ohjaajan tehtäväkuva selkiintyi matkan varrella, ja esimerkiksi oppilaiden elämänhallinnan tukeminen osoittautui yhdeksi keskeiseksi työtehtäväksi.

Ryhmän toimintamuotojen takana ei ole tiettyä ideologiaa, vaan ohjaajan ajatuksena oli katsoa, mitä tulee tapahtumaan ja toimia sen mukaan. Pienryhmätoiminnan käytännöt alkoivat muodostua pikkuhiljaa ja keskeinen toimintamuoto oli yksilökeskeisyys: kaikki nuoret olivat erilaisia erilaisine lähtökohtineen. Jokaiselle nuorelle laadittiin HOJKS. Ohjaaja oli säännöllisesti yhteydessä nuorten vanhempiin, jotta he tietäisivät millainen tilanne nuorella opiskelujensa suhteen on. Ohjaaja oli nuorten koulunkäynnin tukena nuorten oppitunneilla ja piti yksilötapaamisia nuorten kanssa tarpeen mukaan. Oppilailla oli ensimmäiseltä vuodelta jonkin verran rästitehtäviä, joiden aloittamisessa ja aikatauluttamisessa ohjaaja auttoi. Koulunkäyntiin sitouttaminen oli myös keskeinen tehtävä. Ohjaajalla oli ryhmän toimivuuden kannalta yksi tärkeä periaate, jonka mukaan mitään ei voi oppia, jos ei ole paikalla. Koska kellään oppilaista ei ollut tiedollisesti varaa olla pois oppitunneilta, ohjaaja otti oppilaaseen heti yhteyden, jos myöhästymisiä tai poissaoloja tuli. Pienryhmätoiminnan ensimmäisen vuoden aikana nuoret tarvitsivat paljon tukea ohjaajalta; joillain yksilökeskusteluille oli tarvetta viikoittain, toisilla taas poissaolot tuottivat ongelmia.

Kolmen vuoden aikana oppilaat ottivat enemmän vastuuta opinnoistaan ja ohjaaja pystyi hiljalleen vähentämään tukitoimia. Opintojen edetessä pienryhmän oppilaista tuli aktiivisempia ja opintomenestys toi motivaatiota koulunkäyntiin. Vaikka pienryhmätoiminnan alku oli ohjaajalle haasteellinen, ajan myötä työ helpottui, kun oppilaat kehittivät.

Kaikille oppilaille pienryhmätoiminta ei soveltunut. Datanomien pienryhmän ensimmäisen toimintavuoden jälkeen yksi nuorista keskeytti opiskelun. Keskeyttäminen tapahtui samassa yhteydessä, kun nuori täytti 18 ja muutti omaan asuntoon. Pienryhmätoiminnan viimeisen vuoden aikana koulun keskeytti kaksi nuorta, toinen vuodenvaihteessa ja toinen keväällä, kaksi kuukautta ennen valmistumista. Kolmen vuoden jälkeen nähtiin myös onnistumisia. Vuoden 2010 keväällä pienryhmän oppilaista kuu-

si valmistui datanomiksi, yksi oppilas valmistui suoritettuaan viimeisen harjoittelun kesällä. Yksi pienryhmästä valmistunut sai myös kaksi stipendiä. Haastattelin pienryhmän nuoria keväällä 2010, jolloin pienryhmässä opiskeli kahdeksan nuorta. Nuoret olivat tuolloin iältään 19 – 20-vuotiaita.

Tällä hetkellä pienryhmän ohjaaja työskentelee edelleen Etelä-Savon ammattiopistolla, taito-10 -luokan ohjaajana. Toisin kuin datanomien pienryhmätoiminnassa, taito-10 -luokalla oppilaat eivät opiskele tutkintoon johtavaan koulutukseen, vaan opinnot ovat ammatilliseen koulutukseen valmentavia opintoja, joissa oppilaiden on mahdollisuus tutustua paremmin eri aloihin sekä korottaa peruskoulun arvosanoja. Taito-10 -luokka toimii vielä lukuvuoden 2010–2011 kymppiluokkana, mutta muuttuu sen jälkeen ammattistartiksi.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Haastattelujen suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen haastattelututkimus, jossa menetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaan. Teemahaastattelu on muodoltaan avoin, jolloin vastaajalla on mahdollisuus puhua varsin vapaamuotoisesti haluamistaan aiheista. Haastattelussa käytettävät teemat takaavat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa keskustellaan samoista teemoista. (Eskola & Suoranta 1998, 88; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Yksilöhaastattelu haastattelumenetelmänä oli jo suunnitteluvaiheessa itsestäänselvyys, sillä halusin saada jokaiselta nuorelta omaehtoisen kokemuksen.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä. Siksi laadullista tutkimusta tehtäessä on tärkeää, että haastateltavat tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on omakohtaista kokemusta. Haastateltavani olivat pienryhmän nuoria, siis tutkittavan aiheen asiantuntijoita.

Suoritin haastattelut maaliskuussa 2010. Haastatteluprosessi alkoi joulukuussa 2009 prosessin esittelemisellä kohderyhmälle. Tapasin silloin ryhmän ensi kertaa. Kerroin opinnäytetyöni aiheesta ja siitä, että toivoisin voivani haastatella ryhmää keväällä. Ryhmässä suhtauduttiin positiivisesti tutkimukseen osallistumiseen. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 85) mukaan yhteydenotto haastateltavaan haastattelun sopimiseksi on hänen motivointiaan yhteistyöhön.

Teemahaastattelun suunnitteluvaiheessa valitaan haastatteluteemat ja tehdään niistä haastattelurunko (Hirsjärvi & Hurme 2009, 66). Teemahaastattelun runkoa (Liite 1) varten luin muita tutkimuksia ja vahvistin teoreettista tietämystä aiheesta. Valmistauduin haastatteluihin lukemalla haastatteluihin liittyvää kirjallisuutta sekä keskustelemalla opinnäytetyöni ohjaajan kanssa haastattelujen käytäntöjen toteuttamisesta. Oppilaita haastatellaan yleisimmin koulun tiloissa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 74). Päätin suorittaa haastattelut oppilaiden kouluaikaan heidän koulussaan, jolloin he eivät koe haastattelujen vaativan heiltä suuria ponnisteluja. Oppilaitoksen tilat olivat tulleet myös itselleni tutuksi työharjoittelun myötä.

Suoritin haastattelut kahden päivän aikana. Jokaiselle oli varattu tunti aikaa. Haastattelut toteutettiin kahden kesken rauhallisessa luokkahuoneessa. Haastattelun alussa kerroin lisää opinnäytetyöstäni, ja siitä mihin ja miten haastatteluja käytetään. Jokainen haastateltava allekirjoitti kirjallisen sopimuksen (Liite 2) haastatteluiden käytöstä opinnäytetyössäni.

Haastattelujen nauhoittaminen kuuluu teemahaastattelujen luonteeseen, ja se mahdollistaa haastattelujen sujumisen keskeytyksettä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 92). Nauhoitin kaikki haastattelut äänitallentimelle, mikä antoi minulle mahdollisuuden keskittyä muistiinpanojen teon sijaan tilanteessa olemiseen ja havainnointiin. Mukanani minulla oli myös teemahaastattelun runko apukysymyksineen. Kaikkien kohdalla haastattelutilanne oli mukava ja asiallinen. Haastattelutilanne oli itseni mukaan lukien kaikille uusi, ja haastattelujen alkuun tilanne oli usein jännittävä. Myös pöydällä oleva nauhuri toi tilanteeseen uutta. Haastateltavat saattoivat jännittää nauhuria ja puhua alkuun hyvin selkeästi ja kuuluvasti. Nauhurin olemassaolo kuitenkin unohtui haastateltavilta jo ensimmäisten kysymysten aikana.

Haastattelut kestivät 20 minuutista 45 minuuttiin. Kesto ei kuitenkaan kerro paljoa haastatteluiden informatiivisuudesta, sillä jokaisen oma tarina oli minulle tärkeä. Haastateltavat olivat useimmiten avoimen ja rehellisen oloisia, vaikka en voikaan olla varma kaikkien juttujen paikkansapitävyydestä. Haastateltavat vastasivat hyvin kysymyksiini, toiset vähän laajemmin, välillä myös ohi kysymyksen. Haastateltavat esiintyvät tekstissä merkeillä H1-H8 ja haastattelija nimikirjaimilla JL.

JL: Millasta opinto-ohjausta sait ylä-asteella?

H2: ”Olihan siellä jotai sille mutta ei mua enmä oo ikinä niikö mä oon sillei niiku hirveen sellanen niikö, mikskä sitä nyt sanois.. haaveilija. Miettii vaa asioita, ei sitä niiku hirveesti tykkää kiinnittää huomiota mihinkää, miettii vaa asioita omaa tahtii. Et kaikki mitä mä oon niikö elämässä oppinu esim just siitä ku puhuttii et tääl ei oo oppinu oikeestaa tietokoneittenkaa paljo mitää, täs on nyt esim toi flash et kaikkea pientä oppinu mut semmoset tekstinkäsittelyt ja tälläset mitä tääl on ollu ihan hirveesti, ne oon osannu niiku jostain viisvuotiasta lähtien, ku mä oon ollu tietokoneen kanssa tekemisissä, kaikki on oppinu niiku ittestää ole-malla koneen kanssa yhteydessä. Sekii on semmonen asia et eipähän se ees loppupeleissä hirveest ees kiinnosta et täähän on niiku tällänen opiskelu mikä nyt menee läpi ku sen on alottanu et saa jotkut paperit et en mä ite nää itteeni niiku semmosena tietokoneörttinä istumassa niiku jossain toimistossa. Yks asia mikä pikkasen liittyy tietokoneisii ku mä piirtelen paljo (--)”

Jotkut haastateltavat vastasivat kysymyksiini hyvin niukkasanaisesti ja vastaukset jäivät näin ollen pintapuolisiksi.

JL: Onkse (ryhmän ohjaaja) sun mielestä holhonnun liikaa vai liian vähän teitä?

H7: Ei.

JL: Osaatko sanoo vielä jotain hyvii tai huonoi kokemuksii tästä pienryhmästä?

H7: Enpä oikeestaa.

JL: No onks tää pienryhmässä olo vaikuttanu jotenkii koulun ulkopuolisee, sun muuhun elämään?

H7: Eipä oikeestaa.

JL: Mitä tässä toiminnassa vois sun mielestä tehdä toisin?

H7: Ai tässä pienryhmätoiminnassa? Emmie tiä.

Haastattelut olivat kaiken kaikkiaan informatiivisia, vaikka osa haastateltavista ei ehkä kertonutkaan kaikkea. Minun haastattelijana olisi tällöin pitänyt osata kysyä asioita

toisella tavalla tai rohkaista kertomaan lisää. Toisaalta haastatteluiden lähtökohtana oli vapaaehtoinen tilanne ja vastaajilla oli vapaus valita mitä haluaa itsestään kertoa.

JL: Onks teidän vanhemmat sit aina asunu erillää?

H1: Joo ne on pienestä asti että mä en muista millo ne on eronnu.

JL: Oottekste sitte teidän äidin työn perässä muuttanu vai?

H1: No siinä on erinäisiä asioita minkätakii ollaa muutettu että..

7.2 Teema-analyysi

Teemahaastattelun nauhoitettu haastatteluaineisto käsitellään yleisesti litteroimalla eli kirjoittamalla nauhoitettu materiaali sanasta sanaan. Puhtaaksikirjoitus voidaan tehdä koko haastattelusta tai valikoiden, esimerkiksi teema-alueittain. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 138.) Haastatteluista tuli nauhoitettua materiaalia noin kolme tuntia ja päätin litteroida koko haastattelut, jotta mitään olennaista ei jäisi analyysin ulkopuolelle. Litterointi oli hidasta ja mekaanista työtä, ja kesä oli jo koittanut ennen kuin sain kaikki haastattelut litteroitua. Koko aineiston litterointi oli minulle hyödyksi, sillä aineiston analyysi helpottui tekstin tultua tutuksi.

Teemoittelu oli luonnollinen valinta teemahaastattelulla saadun aineiston analyysitavaksi. Teema-analyysi tarkoittaa aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti. Jokaisen teeman alle kootaan haastateltavien vastaukset kyseiseen teemaan, ja aineistosta etsitään piirteitä, jotka ovat yhteisiä haastateltaville. Teema-analyysin ensimmäisessä vaiheessa tapahtuu aineiston arviointi, joka tulisi tehdä ennakkoluulottomasti ja johtopäätöksiä tekemättä. Toisessa vaiheessa aineisto tiivistetään ja kolmannessa vaiheessa teemat poimitaan ja esitellään sekä kuvataan aineiston keruulla saadut tulokset. Viimeisessä vaiheessa tehdään johtopäätökset ja yhdistetään tulokset laajempiin kokonaisuuksiin. Teema-analyysi vaatii onnistuakseen tulosten ja teorian vuorovaikutusta. (Eskola & Suoranta 1998, 176; Hirsjärvi & Hurme 2009, 141 – 144, 173; Teatterikorkeakoulu 2008.)

Aineiston analyysi alkoi jo litterointivaiheessa, kun kirjoittaessani tutustuin aineistoon. Samalla numeroin aineiston haastattelijärjestyksessä luokkiin H1 - H8. Seuraavaksi jatkoin aineistoon tutustumista huolellisesti lukemalla ja ensimmäisiä ajatuksia ylös kirjaamalla. Aineistoon tutustumisen jälkeen jatkoin analyysia jakamalla haastateltavien vastaukset otsikoiden alle, jotka muodostuivat haastattelun teemoista. Samal-

la aineisto pelkistyi ja siitä jäi pois kaikki tutkimukseen kuulumaton. Teema-analyysi mahdollistaa aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaisen tiedon poimimisen (Eskola & Suoranta 1998, 179). Seuraavaksi etsin nuorten vastauksista yhteneviä ja eriäviä vastauksia ja niiden perusteella kirjasin tutkimuksen tulokset ylös. Analyysin loppuvaiheessa yhdistin tulokset teoriaan ja tein johtopäätökset erilliseen pohdintakappaleeseen.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Olen eritellyt tutkimustulokset haastatteluteemoittain. Teemoja ovat nuorten taustatiedot ja koulutushistoria, koulunkäynnin sujuminen peruskoulussa, koulunkäynnin sujuminen ammattikoulussa, koulunkäynnin tukitoimet, datanomien pienryhmä sekä tulevaisuus. Taustatietoja nuorista avaan hieman aluksi, jotta selviäisi, millaisista lähtökohdista haastateltavat ovat.

8.1 Nuorten taustatiedot ja koulutushistoria

Haastatteluhetkellä pienryhmän nuoret olivat 19 – 20 -vuotiaita, ja kaikki asuivat Mikkelissä tai lähiseudulla. Haastateltavista kolmen vanhemmat asuivat erillään ja neljän yhdessä. Sisaruksia haastateltavilla oli yhdestä neljään, useimmiten kuitenkin yksi sisarus. Yksi nuorista oli huostaanotettu. Kaikki haastateltavat olivat aloittaneet peruskoulun tavalliseen aikaan ja käyneet sen määräajassa.

Neljä haastateltavista haki yhdeksännen luokan yhteishaussa suoraan datanomiksi. Yksi heistä haki ensimmäisen vuoden jälkeen toiselle alalle, mutta palasi takaisin yhden päivän kokeilun jälkeen. Kaksi nuorta ei ollut hakenut yhteishaussa mihinkään, mutta he pääsivät jälkihaussa datanomikoulutukseen. Kaksi nuorta aloitti opinnot lukiossa ja ensimmäisen lukiovuoden jälkeen molemmat hakivat ammatilliseen koulutukseen opiskelemaan datanomiksi.

Enemmistö nuorista siis haki ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa, mutta myös jatkokoulutukseen siirtymisen yksilöllisyys ja epävarmuus tuli ilmi haastatteluista. Nuorten koulutuspolut poikkesivat hieman toisistaan, ja yhdeksännen luokan opinto-ohjauksella oli ollut vaikutusta jonkin verran koulutusvalintoihin.

”Mie hain Punkaharjun lukioo sillo, meil oli vähän huono opo ku se ei kertonu kaikkia juttuja, meni vähän ohi koko datanomien koulutus silleen nii. Mie en tienny koko jutusta.” (H7)

Yläkoulussa saamaansa opinto-ohjaukseen nuoret olivat kuitenkin pääosin tyytyväisiä. Useimmiten valittu ala kiinnosti siksi, että nuori halusi työskennellä tietokoneiden kanssa, mutta myös ulkopuoliset tekijät saattoivat vaikuttaa alan valintaan.

”No just se et tietokoneella, sillee niitten kans tekemisissä” (H6)

”No emmä tiiä, sillo se vaa kuulosti hyvältä ja kiinnosti sillee, tai tää ala. Sit oli kavereita oli vähän vanhempia ketkä oli ollu täällä, sano et ihan mukava paikka ja hyvä koulu ja tälle näin. Sekii vaikutti vähän siihen. Mie sitte vaa laitoin sen. Sillo illalla mietin hirveesti ku oli viimeinen ilta ku piti palauttaa paperi, sillo mie mietin ihan paniikissa että mitä mie teen. Loppujen lopuksi mie laitoin tän sitte.” (H8)

Oikeiden valintojen tekeminen peruskoulun päättövaiheessa on nuorille haastavaa, ja opinto-ohjauksella on siinä suuri rooli. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välinen yhteistyö nuorten opinto-ohjauksessa on tärkeää. Henkilökohtaistamalla ohjausta ja antamalla tietoa tutkinnoista, niiden rakenteista ja sisällöistä, voidaan ehkäistä vääriä koulutusvalintoja. (Pirttiniemi 2005, 38.)

8.2 Koulunkäynnin sujuminen peruskoulussa

Kaikki haastateltavat olivat olleet peruskoulussa yleisopetuksen puolella, ilman erityisiä koulunkäynnin tukitoimia. Kaksi nuorista oli saanut tukiovetusta yksittäisissä oppiaineissa.

Neljä haastateltavista kertoi koulunkäynnin sujuneen peruskoulussa keskiverroksi, neljä alle keskiverron. Useimmiten alakoulussa koulunkäynti oli sujunut melko hyvin ja yläkouluun tullessa heikommin. Pienemmästä alakoulusta yläkouluun siirtyminen on iso muutos, joka voi edistää oppilaan mahdollisia kouluvaikeuksia (Pölkki 2001, 143). Osalla vaikeudet yläkoulussa olivat ilmenneet poissaoloina ja lintsauksena sekä heikkona koulumenestyksenä. Oppimisvaikeuksista näiden nuorten kohdalla ei ollut kyse. Kaksi nuorta kertoi olleensa koulukiusaamisen kohteena, toinen ala- ja toinen yläkoulussa, mikä vaikutti koulunkäyntiin. Yläkoulussa nuorten ongelmat johtuivat

haastateltavien mukaan kiinnostuksen ja motivaation puutteesta koulunkäyntiä kohtaan. Myös omalla persoonallisuudella saattoi olla tekemistä asian kanssa.

”No siel (peruskoulussa) on aina paljo porukkaa et siel on oma nokkimisjärjestyksensä et jos ei oo tarpeeks vahva siellä ni sitte jää niiku jalkoihin. Et siitä se vaa johtuu” (H1)

Pohjantammi (2007, 97 - 100) mainitsee kouluongelmien johtuvan usein kouluviihtymättömyydestä. Kun koulussa ei viihdytä eikä jakseta kuunnella opetusta, koulumaailmasta tulee vieras maailma. Kouluviihtymättömyys johtuu monissa tapauksissa myös koulukiusaamisesta, joka vaikuttaa koulutusmotivaation heikkenemiseen. Ehkäisemällä koulukiusaamista ehkäistään myös koulutuksellista syrjäytymisvaaraa, sekä kiusaajien että kiusattujen kohdalla (Pirttiniemi 2005, 4).

8.3 Koulunkäynnin sujuminen ammattikoulussa

Nuorten aloittaessa ammattiopiston datanomi-linjan, menestys oli pääosin samanlaista tai heikompaa kuin yläkoulussa. Kaikilla nuorilla oli poissaoloja koulusta. Lisäksi koulunkäynnin heikkeneminen näkyi häiriökäyttäytymisenä ja huonona opintomenestyksenä. Kaikki nuoret kertoivat ongelmien syynä olleen huonon motivaation.

”Eiköhän ne ollu ihan, mulla oli asennevamma. Mikää ei kiinnostanu eikä mitää jaksanu tehdä.” (H3)

Poissaolojen voidaan katsoa johtuvan sekä huonosta motivaatiosta että siitä, että nuoret katsoivat jonkin toisen toiminnan tärkeämmäksi tai huvittavammaksi kuin koulunkäynnin. Esimerkiksi tietokonepelit vievät monen nuoren päivästä useita tunteja, ja pelaamista voi olla vaikea lopettaa.

”No mie rupesin pelaamaa WoW:a” (H7)

”Bassoa oli hausempi soittaa ku käydä koulua.” (H4)

Nuorten elämänhistoriassa saattoi olla tapahtumia, jotka eivät nousseet haastatteluissa esiin, ja joilla on voinut olla vaikutuksia koulumenestykseen. Esimerkiksi yhden haastateltavan huostaanotto alakouluikäisenä on voinut olla yksi tekijä, sekä nuorten erilaiset perhetilanteet, joissa nuori on mahdollisesti joutunut ottamaan vastuuta jo nuorena.

”-- piti vähän pitää mutsista huolta, mult meni se harjottelu vähän vituiks ku ei kehannu mennä kouluu ku ajatteli ettei se tee mitää tyhmyyksiä ja ala juomaa. Ku mutsillakii on ollu vähän alkoholiongelmua ni piti kattoo vähän perää ettei se ala juomaa.” (H2)

Osalla nuorista oli myös eri käsitys opiskelusta valitsemallaan alalla. Teorian määrä saattoi yllättää, eikä opiskelu ollut niin käytännönläheistä kuin nuoret luulivat. Myös ajatus siitä, että ammattikoulussa on rennompaa, eikä koulussa käyminen ole enää pakollista, aiheutti poissaoloja. Muutto ensimmäiseen omaan asuntoon oli yksi vaikuttava tekijä yhden nuoren kohdalla.

”Mie uskon et se johtuu aika pitkälle siitä että sillo ku mie muutin ni en hän mie ollu es kaheksaatoista lähelläkää, kuitenkin aika nuori sillo. Oli siinä et kotoota ku käy ni vanhemmat tai toinen on kotona ku lähtee ni sillo tulee lähettyä. Miekii kuljin koko sen ajan ku kävin linja-autolla kouluu ku asuin sen verran kaukana. Nyt ku asuu itseksee ni on sen verran vastuuta itellää ni ei tuu niin kauheesti, jos tulee että ei jaksais lähtee ni sitte jää vaa kämpille.” (H7)

Datanomien pienryhmään nuoret kertoivat päätyneensä erilaisten syiden takia. Näitä ovat huono koulumenestys ja poissaolot, kiinnostumattomuus alasta, sekä koulutehtävien laiminlyöminen. Pienryhmän nuorissa voi tunnistaa kouluallergikkojen piirteitä (ks. Takala 1992). Kouluallergiaa taustalla olevana ongelmana vahvistaa myös nuorten käsitys itsestään. Kaikki nuoret olivat sitä mieltä että ammattikoulussa esiintyneet ongelmat olivat nuorista itsestään lähtöisin, ja että itse olisi parhaiten voinut vaikuttaa ongelmien esiintymiseen.

8.4 Koulunkäynnin tukitoimet

Ammattikoulun ensimmäisenä vuotena, kun oppilaiden kohdalla alkoi ilmetä poissaoloja ja ongelmia, tilanteeseen yritettiin puuttua. Nuorten mukaan ammattikoulussa kyllä puututtiin tilanteeseen, mutta ei niin tarkasti ja tehokkaasti. Joidenkin kohdalla kotiin otettiin yhteyttä poissaolojen vuoksi mutta siitä ei ollut apua.

”Joo, sillo käytii aina sillo tällö keskusteluja ton opinto-ohjaajan kanssa. Ei oikeestaa muuten. Oli lähinnä jotain kerran kuukaudessa tai kerran viikossa jotain palaverijuttuja. Sit katottii poissaoloja ja todettii et niitä on taas ollu. Kuukauden päästä sama juttu. Siinä sitte tapahtu aina yleensä sillä tavalla ku käytii nää keskustelut et mie kävin viikon koulussa

kunnolla ja sen jälkeen taas aloin tekee jotain muuta sit kuukauden pääst tuli sama juttu.” (H4)

Ammattikoulun ennalta ehkäisevän puuttumisen keinot olivat näiden nuorten kohdalla siis varsin tehottomat. Suurin osa nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei olisi tarvinnut enempää tukea missään vaiheessa. Yksi haastateltavista ajatteli että yläkoulussa tuesta olisi voinut olla hyötyä, ja kaksi oli sitä mieltä, että ammattikoulun ensimmäisellä luokalla tuki olisi ollut tarpeen.

”Jos joku ois auttanu vaikka niitä rästejä tekemää ni se ois voinu olla ihan hauskaa. Tai jos joku ois, en mie ois mitää muuta tarvinnu ku et joku ois käyny kysyy niiltä opettajilta, antanu mulle ne tehtävät ni mie oisin kyllä tehny. En mie nyt ihan ite jaksanu niitä kysyä.” (H7)

8.5 Datanomien pienryhmä nuorten kokemana

Opinnot olivat sujuneet pienryhmässä kaikilla haastateltavilla paremmin kuin ensimmäisenä vuotena. Oppilaat rupesivat käymään koulussa paremmin, eikä poissaoloja enää tullut niin paljon. Ryhmän ohjaajan (Härkönen 2010) mukaan nuoret olivat motivoituneempia koulunkäyntiä kohtaan heidän huomattuaan suoritettujen opintoviikkojen määrän lisääntyvän loppua kohti. Nuoret saivat opintonsa hyvälle mallille ja haastatteluhetkellä kaikilla näkyi valmistuminen datanomiksi lähitulevaisuudessa. Monesta nuoresta pystyi päättelemään, että muutos on ollut suuri siitä muutaman vuoden takaisesta opiskelijasta. Pienryhmän antamasta tuesta on ollut apua, mutta muutosta on täytynyt tapahtua myös nuoressa itsessään.

”Täs on pitäny viisastuu että niiku älyää, jos täält haluu niiku saada paperit ni pitää käydä koulus.” (H1)

Opintojen suorittaminen koettiin pienryhmän tärkeimmäksi eduksi. Yhden nuoren mukaan asiat on oppinut paremmin. Muutama sanoi hyötyä olevan paljonkin, eivätkä pääsisi koulua läpi ilman ryhmää. Tukea ohjaajalta oppilaat arvioivat saaneen sopivasti.

”Ihan tarpeeks mun mielest, ne ketkä ei oo tajunnut olla määrällä ni se on niitten oma ongelma.” (H4)

”Iha tarpeeks. Vähä enemmän ni se olis liikaa.” (H2)

Opiskelijat suhtautuivat hyvin pienryhmän tukimuotoihin. Monet mainitsivat toimivana asiana sen, että ohjaaja soittaa kotiin, jos oppilas on myöhässä. Mukava ryhmä vaikutti myös olevan positiivinen asia opiskelussa. Pirttiniemi (2005, 35) korostaa, että jos vertaisryhmä on hyvä, se voi auttaa oppilaita sitoutumaan opintoihin. Perusteellinen ryhmäyttäminen on tärkeää kouluongelmista kärsivien nuorten kanssa työskennellessä, jotta vertaisryhmä vaikuttaisi nuoriin positiivisesti.

Toimiviksi tukimuodoiksi pienryhmässä useimmat oppilaat mainitsivat mukavan opettajan, rennon tunnelman sekä sen, että opettaja piti oppilaat ajan tasalla tehtävissä ja oppitunneissa. Muita tehokkaita keinoja olivat ryhmässä tekeminen, henkilökohtaisempi opetus, työharjoittelupaikan etsimisessä ja rästitehtävissä auttaminen sekä järjestyksen ylläpito. Ryhmän ohjaajalla on ollut suuri rooli oppilaiden etenemisessä.

”Hirveesti ainakii siinä just patistelee kouluu että soittaa yleensä aina aamusin että missä oot jos en oo kouluu tullu ja kyllä muutenkii että, on siinä Osmon myötä tullu, miulla on ainakii motivaatiota käyä täällä. On niiku mukava, tykkään ite siitä, ei oo semmonen tiukkis.” (H8)

”No se justiisa hoitaa, autta meitä niissä rästeissä, katotaa tosi tarkkaa niitä. Joskus Osmo saattaa käydä kysymässä niiltä opettajilta niitä rästejä ja antaa ne meille. Se saattaa ite hoitaa niitä just sillee et se on mahdollisimman helppoo. Sillee se menee kätevästi et tulee tehtyy.” (H7)

Nuorten oli hankala sanoa kehitettäviä asioita ryhmän toiminnassa. Huonoiksi puoliksi ryhmässä oppilaat mainitsivat tiimihengen puuttumisen, ryhmätyöt muiden ryhmien kanssa sekä projektityöskentelyt. Nuorten puheissa kuului myös huoli kavereista, ja negatiivisena nähtiin, että kaikki eivät ole tajunneet avun arvoa, vaan osa pienryhmän oppilaista keskeytti koulun pienryhmän tuesta huolimatta.

Pienryhmätoiminnasta annettu palaute oli positiivista.

”Mahtava juttu, kiitokset Oskulle” (H1)

”Ei mitään vastaan, mukava juttu.” (H2)

”Tehokkaampaa kuin iso ryhmä.” (H3)

”No en oo hirveemmin asiaa ajatellu mut ohan se ihan positiivinen asia et moinenkin mahdollisuus on.” (H5)

Nuorten mielestä ilman pienryhmätoimintaa tilanne ei olisi näin hyvä. Jos pienryhmää ei olisi, nuoret eivät mielestään olisi suorittaneet tutkintoa ainakaan tässä koulussa. Osa oli sitä mieltä, että olisi vaihtanut koulua ja osa vastasi, ettei olisi koulussa enää.

8.6 Nuorten tulevaisuudensuunnitelmat

Pienryhmän vaikutus näkyi positiivisena myös nuorten asenteessa tulevaisuuteen. Kenties pienryhmätoiminnan, tai sen tuoman lisävuoden myötä joidenkin nuorten koulumyönteisyys lisääntyi myös jatkokoulutusta kohtaan. Kouluallergiaan liittyvä päämäärättömyys vaihtui tutkinnon hankkimiseen, ja opiskeluista selviämisestä omilla ansioilla oltiin ylpeitä. Haastatteluhetkellä tulevaisuus näytti melko avoimelle suurimman osan kohdalla. Kaikki olivat valmistumisen jälkeen menossa armeijaan. Kolmella oli vaihtoehtona työ tai koulu. Heidän koulusuunnitelmissa kahdella oli ammatikorkeakouluopinnot ja yhdellä lähihoitajan opinnot. Yksi haastateltavista suunnitteli ryhtyvänsä tatuojaksi tai graafiseksi piirtäjäksi ja yksi ei vielä osannut sanoa. Kolmella oli suunnitelmissa tulevaisuudessa tehdä töitä, vaikka juuri oman alan töitä ei heti löytyisikään. Tämän päivän nuorten koulutuksesta työelämään siirtymisen yksilöllisyys tuli esille haastateltavien tulevaisuudensuunnitelmissa, eikä yhtä selkeää siirtymää työelämään ollut havaittavissa (esim. Furlong 2009, 10).

Datanomien pienryhmän pilottikokeilu tuotti hyviä tuloksia ainakin niiden seitsemän nuoren kohdalla, jotka suorittivat tutkinnon. Nuorille hyöty oli konkreettinen – pienryhmän tuen avulla he saivat opinnot suoritettua. Oma tahtoakin menestymiseen tarvittiin, ja nuorten oma panos oli onnistumisen kannalta tärkein. Vaikka kaikkien pienryhmässä opiskelleiden nuorten tarpeisiin ryhmä ei pystynyt vastaamaan, opinnot suorittaneiden nuorten onnistumiset puhuvat pienryhmätoiminnan puolesta.

9 POHDINTA

Syrjäytyminen on ongelma, joka vaikuttaa niin yksilöön kuin yhteiskuntaan. Käsitteenä nuorten syrjäytyminen on yksilöä leimaava ja haastava, sillä nuoren määrittely syrjäytyneeksi antaa nuoren tulevaisuuteen melko huonon ennusteen. Syrjäytymisen prosessimallin mukaan syrjäytyminen etenee vaikeuksista eri ympäristöissä aina laitosp-

tumiseen asti (Järvinen & Jahnukainen 2001, 135). Vaikeuksissa olevat nuoret sijoituvat prosessimallissa kahteen ensimmäiseen kohtaan, ongelmiin koulussa ja sen keskeyttämiseen. Näiden ongelmien etenemiseen voidaan vielä puuttua ja vaikuttaa, ja siksi nuorten kohdalla olisi täsmällisempää puhua syrjäytymisvaarassa olemisesta kuin syrjäytymisestä.

Koulun keskeyttäminen on syrjäytymistä ennakoiva tekijä, ja vaikka syrjäytymisestä ei puhuttaisi, on keskeyttämisellä nuoren elämään vaikuttavia seurauksia. Yhteiskunnassamme koulutuksella on merkittävä rooli, ja kouluttautumatta jättäminen johtaa usein työttömyyteen sekä elämänhallinnallisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Koulutuksen keskeyttäminen ei silti automaattisesti johda koulupudokkuuteen ja syrjäytymiseen. Kyse on nuoren valinnoista ja yksilöllisestä elämän prosessista, johon voi kuulua monenlaisia vaiheita ilman, että nuori pitäisi lokeroida jonkin käsitteen sisälle. (Ahola & Galli 2009, 5; Savioja 2007, 142 – 143.)

En tuntenut haastattelemini nuorten historiaa etukäteen, ja on vaikea sanoa, olivatko nuoret syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ennen pienryhmään tuloa. Haastattelujen perusteella nuorten taustalla oli samanlaista problematiikkaa kuin tutkimuksissa on ilmennyt koulupudokkuuden taustalla olevan. Ammattiopiston mukaan nuoret olivat ennen pienryhmän perustamista potentiaalisia koulun keskeyttäjiä, ja selvä riski koulupudokkuuteen oli olemassa. Moni nuorista koki pienryhmässä toimimisen tärkeimmäksi ansioksi sen, että suorittaa sen avulla koulun loppuun. Ilman kristallipalloa ei voi tietää miten oikeasti olisi käynyt, mutta moni nuorista arvioi itse, että ilman pienryhmää heillä ei menisi koulutuksellisesti näin hyvin.

Haastavassa elämänvaiheessa nuoret tarvitsevat tukea valinnoissaan ja koulunkäynnissään. Opinnäytetyöni tutkimuksessa selvisi, että vaikka pienryhmän nuoret olisivat tarvinneet tukea opintoihin, heidän tarpeensa eivät kohdanneet ammattiopiston antaman avun kanssa. Ammattiopistojen oppiaineiden opettajilla tuskin on mahdollisuutta tutustua oppilaisiin paremmin, kun päätehtävänä on viedä oppi perille. Ryhmien ollessa suuria voivat yksittäisen oppilaan vaikeudet päästä kasaantumaan ennen kuin ne havaitaan. Aina tilanne ei ole näin hankala. Ongelmissa oleville opiskelijoille on usein tarjolla opinto-ohjaajan, kuraattorin ja erityisopettajan palveluita, joita en ole tässä työssä käsitellyt. Rajasin opinnäytetyöni tutkimuskohteen yhteen pienryhmään tarkoituksellisesti. Ammattiopistoilla on varmasti useita oppilaita palveleva erityisopetusjär-

jestelmä, mutta niiden käsitteleminen tässä opinnäytetyössä olisi vaatinut enemmän paneutumista.

Kaikille pienryhmässä opiskelleille nuorille pienryhmästä ei ollut apua. Erilaisia tarpeita varten myös toisentyyppisiä vaihtoehtoja varmasti tarvitaan. Esimerkiksi nuorten työpajat ja oppisopimuskoulutus ovat koulukielteisille nuorille hyvä tapa oppia tekemällä. Yhteiskunnan haasteena on löytää ja kiinnittää nuoret toimintaan mukaan. Moniammatillinen yhteistyö ja etsivän nuorisotyön muodot ovat keinoja saavuttaa näitä nuoria (Hokkanen & Niemi 2009, 50). Myös yhteistyö eri nivelvaiheiden välillä on tärkeää, jottei nuori jäisi omilleen koulutuksen keskeydyttyä syystä tai toisesta.

9.1 Tutkimustavoitteiden tarkastelu

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli tutkia Etelä-Savon ammattiopiston datanomien pienryhmätoimintaa nuorten näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, miten pienryhmätoiminta voi olla syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. Opinnäytetyössä etsittiin vastausta kysymyksiin: Millaisten syiden takia nuoret olivat päätyneet pienryhmään? sekä: Miten nuoret kokivat pienryhmätoiminnan, ja minkälaista palautetta nuoret antoivat toiminnasta? Tässä kappaleessa kokoon tutkimuksen tulokset tutkimuskysymyksiä vastaaviksi.

Haastattelemani nuoret kokivat pienryhmän hyväksi toimintamuodoksi. Myös nuorten saavutukset, kuten poissaolojen vähentyminen, kurssien suorittaminen ja datanomiksi valmistuminen puhuvat toiminnan puolesta. Nuoret antoivat pienryhmätoiminnasta positiivista palautetta. Erityisesti ryhmän ohjaaja sai hyvää palautetta. Toivoin haastateluista nousevan kehittämiskohteita ja -ideoita, mutta niitä ei juuri tullut esille nuorilta.

Pienryhmätoiminta ammattiopistossa tällaisenaan tuskin on ainutlaatuinen toimintamalli, mutta Etelä-Savon ammattiopistossa pienryhmä oli pilottiryhmä, jota onneksi päätettiin jatkaa ensimmäisen puolen vuoden kokeilun jälkeen. Ryhmän toimintamuodot saivat alkunsa kokeilemalla eri käytäntöjä ja ottamalla huomioon nuorten yksilölliset tarpeet. Ammattiopiston pienryhmätoiminnan avulla nuorilla on mahdollisuus opiskella pienemmässä ryhmässä, vähempien häiriötekijöiden ympäröimänä. Pienemmässä ryhmässä on helpompi epäonnistua ja onnistua ja niiden myötä vahvistua.

Oppiminen on helpompaa, kun opettaminen on yksilöllisempää. Ryhmän toimiessa hyvin, voi se antaa positiivista vertaistukea nuorelle.

Ohjaajan rooli on tärkeä. Tutkimuksessa nousi esiin toisaalta rento ja toisaalta jämäkäs ohjaaja, joka asettaa rajat mutta jolla riittää ymmärrystä nuoria kohtaan. Joidenkin nuorten yksityisestä elämästä asioihin puuttuva ja nuoresta välittävä aikuinen on voinutkin puuttua. Hyvä ohjaaja huomioi nuoren kokonaisvaltaisesti ja antaa tukea nuoruuden elämänvaiheessa. Tukea on mahdollisuus antaa myös vanhemmille, kun kodin ja koulun välinen yhteistyö on tiiviimpää pienryhmätoiminnassa. Datanomien pienryhmässä nuoret opiskelivat kolmen vuoden sijasta neljä vuotta. Vaikka nuoret puhuivatkin lisävuodesta melko huonona asiana, uskon, että vuosi aikaa kasvamiselle ja asioiden miettimiselle on ollut yksi vaikuttava tekijä toiminnan onnistumisessa.

Parhaimmillaan pienryhmätoiminta voi katkaista nuoren kasaantuvien ongelmien jatkumon ja vähentää nuorten syrjäytymisen uhkaa. Toisen asteen oppilaitokset ovat useimpien nuorten kohdalla viimeinen hetki tavoittaa nuori päivittäin ja puuttua ongelmatilanteisiin. Huonossa tapauksessa nuoren koulutuspolku on pienryhmästä toiseen siirtymistä, ja liika tukeminen on voinut olla haitaksi itsenäiselle pärjäämiselle aikuisuuteen siirryttäessä. Datanomien pienryhmän ohjaaja vähensi henkilökohtaisen tuen määrää aina tuen tarpeen vähentyessä. Viimeisenä vuonna tukea ei juurikaan tarvittu, ja nuoret ottivat enemmän vastuuta itsestään ja opinnoistaan.

Ryhmän ohjaajan osaaminen ja ammattitaito on pienryhmätoiminnan onnistumiseen vaikuttava tekijä. Hokkasen ja Niemen (2009, 50 – 51, 55) mukaan syrjäytymisen ehkäisyyn tarvitaan monialaista ja teoreettisesti syvää osaamista, nuorisokasvatuksen ammattilaista. Moniammatillinen, eri hallinnonalat yhdistävä työskentely nuorten syrjäytymisvaaran ehkäisemiseksi on perusteltua. Etelä-Savon ammattiopiston pienryhmätoiminnasta vastasi yhteisöpedagogi. Yhteisöpedagogi toimii jo opintojensa aikana yhteistyössä eri ammattialojen edustajien kanssa, ja on yhä useammin vastaamassa myös koulumaailman tarpeisiin. Tutkinnon suorittaneella on pedagogisia valmiuksia ja menetelmiä kohderyhmän mukaiseen, kasvatuksellisen toiminnan ohjaukseen (Herranen & Määttä 2009, 63). Pienryhmätoimintaan tutustuneena, ja kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman opinnot tuntevana voin todeta, että yhteisöpedagogin osaaminen vastaa hyvin pienryhmäohjauksen tarpeita.

On olennaista tunnistaa ongelmat ajoissa ja pohtia, miten lasten ja nuorten ongelmiin voisi puuttua jo ennen niiden kasautumista sekä ennaltaehkäistä niitä. Haastattelemieni nuorten syyt päätyä pienryhmään olivat melko samanlaisia. Peruskoulussa kouluviihtymättömyys ja huono motivaatio ovat tärkeimpiä tutkimuksessa esiin nousseita seikkoja. Haastatteluissani selvisi, että yläkouluun siirryttyä nuorten koulutusmotivaatio laski, eikä ammattiopistossakaan koulunkäynti kiinnostanut nuoria. Pienryhmän tarvetta ennakoivia ongelmia olivat myös häiriökäyttäytyminen, koulutehtävien laiminlyöminen ja poissaolot. Taustalla saattoi olla myös koulukiusaamista, oppilaanohjauksen ongelmia sekä erilaisia nuoruuden elämänvaiheeseen liittyviä syitä. Peruskoulussa ja toisella asteella olisi syytä miettiä keinoja, miten oppilaiden koulutusmotivaatiota voitaisiin edistää. On tärkeää pohtia, miten tunnistetaan oppilaiden koulupudokkuutta ennustavia ongelmia, sekä miten tehostetaan oppilaanohjauksen keinoja niille nuorille, joilla on ongelmia ammatinvalinnan kanssa.

Ammattiopistoissa nuorten koulutuksellisten ongelmien ennaltaehkäisemiseksi tulisi kiinnittää huomio opintojen aloitusvaiheeseen. Oppilaisiin tutustuminen, ryhmäyttäminen ja kodin ja koulun välinen yhteistyö ovat keinoja edistää oppilaan pärjäämistä ammatillisessa koulutuksessa. Joissain oppilaitoksissa nuoria on tukemassa nuorisotyöntekijä, jolla on aikaa ja kiinnostusta kohdata nuoria kouluympäristössä. Myös tässä tehtävässä yhteisöpedagogin tutkinto ja osaaminen vastaa tarpeeseen.

9.2 Opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyöni aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen ja työelämän yhteistyökumppanille tarpeellinen. Opinnäytetyön tutkimuksen avulla voidaan tunnistaa pienryhmätoiminnan hyöty ryhmän nuorille ja oppilaitokselle. Tutkimuksessa nousi esiin tarve nuorten koulupudokkuuden ehkäisemiseen, johon pienryhmätoiminta vastaa hyvin. Pienryhmätoimintaa voi hyvin viedä myös muille aloille ja muihin oppilaitoksiin, ja toivon, että opinnäytetyöni edistää hyvän toimintamallin laajenemista muualle. Tutkimuksella vastasin sekä tutkimusongelmaani että ammatillisen oppilaitoksen kysymiin kysymyksiin. Opinnäytetyössäni olen yhdistänyt vanhempaa teoreettista taustaa uudempaan tutkimustietoon sekä omaan tutkimukseeni. Teoreettisessa osuudessa olen pohtinut keskeisiä käsitteitä kriittisesti, ja tuonut näin syrjäytymisestä ja koulupudokkuudesta esiin myös vähemmän negatiivisen näkökulman.

Opinnäytetyön tekoprosessi oli pitkä ja haastava, mutta opettava. Suuri haaste minulle oli valita sopiva opinnäytetyön aihe, onnekseni työelämä vastasi siihen hyvin. Opinnäytetyön aihe säilytti mielenkiintonsa koko prosessin ajan. Tein paljon uusia asioita prosessin aikana, joista haastattelut olivat suurimmassa roolissa. Haastatteluja jälkikäteen purkaessani huomasin haastattelutilanteessa asioita, joita olisin luultavasti tehnyt toisin. Taitava haastattelija olisi varmasti saanut nuorista enemmän irti, ja saanut aineistosta rikkaamman. Olen kuitenkin tyytyväinen ensikertalaisena saamaani aineistoon ja sen tuloksiin. Prosessin myötä onnistuin myös ymmärtämään uusia puolia nuorten syrjäytymisestä ja osallistumaan syrjäytymiskeskusteluun kriittisesti.

Opinnäytetyön valmiiksi saamiseen liittyi yllättävän paljon muutakin työstettävää kuin ainoastaan kirjoitettu osuus. Prosessi sisälsi aihevalinnan pohtimista, tutkimussuunnitelman työstämistä, lähteiden hankkimista sekä loputonta lukemista. Tutkimuksen haastatteluaineiston keruu ja sen käsittely sekä analyysi veivät myös paljon työtunteja. Opinnäytetyön tekeminen oli työlästä, mutta työn valmistuessa myös palkitsevaa. Prosessin aikana oivalsin, että usein prosessi voi olla yhtä tärkeä kuin itse tuotos. Näin on paitsi minun oman oppimiseni niin luultavasti myös yhteistyökumppaneideni kannalta, sillä lukuisat keskustelut eri tahojen kanssa toivat uusia näkökulmia ja ajatuksia kunkin työhön. Työn tekemisen aikana huomasin myös tarvitsevani tukea eri tahoilta työn valmiiksi saamiseen ja onnekkana voin todeta, että sitä oli tarjolla.

Jotta pienryhmästä saisi laajempaa tutkittavaa tietoa, olisi ollut mielenkiintoista haastatella nuoria heidän pienryhmätaipaleensa alussa ja verrata sitä loppuvaiheen tietoon. Jos olisi ollut ajallisesti mahdollista, haastatteluja olisi voinut suorittaa esimerkiksi joka vuosi pienryhmätoiminnan aikana. Näin olisin saanut kattavamman kuvan pienryhmätoiminnan vaiheista. Tutkimukseen olisi myös voinut ottaa kaikki pienryhmässä opiskelleet nuoret, siis myös koulutuksen keskeyttäneet nuoret. Päätin kuitenkin rajata tutkimuskohteen sillä hetkellä ryhmässä opiskeleviin nuoriin, sillä uskoin aineiston olevan paremmin käsiteltävissä rajauksen myötä.

Tätä tutkimusta voisi jatkaa haastattelemalla nuoria joidenkin vuosien päästä valmistumisesta. Tutkimuksessa voisi selvittää, mitä näille nuorille kuuluu, ja onko pienryhmätoiminta vaikuttanut jotenkin nuorten tilanteisiin.

LÄHTEET

Ahola, Sakari & Galli, Loretta 2009. Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa. Osa 2: Yhteenveto ja suositukset. Research unit for the sociology of education.

Edginton, Christopher R.; Kowalski, Christopher L. & Randall, Steven W. 2005. Youth work. Emerging perspectives in youth development. Champaign, Illinois: Sagamore Publishing.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy.

Etelä-Savon ammattiopisto 2010. WWW-dokumentti. www.esedu.fi Päivitetty 20.8.2010. Luettu 21.8.2010.

Furlong, Andy 2009. Marginalized youth in education: social and cultural dimensions of exclusion. PDF-dokumentti.

http://www.chsrgevents.ca/shared/PDFs/Andy_Furlong_paper_May_2009.pdf

Päivitetty 13.5.2009. Luettu 15.11.2010.

Herranen, Jatta & Määttä, Jukka 2009. Yhteisöpedagogi (AMK) omaa paikkaansa etsimässä. Teoksessa Kimmo Lind (toim.) Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 59-77

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hokkanen, Laura & Niemi, Kalevi 2009. Hyvä kello kauas kuuluu. Teoksessa Kimmo Lind (toim.) Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 48 – 58

Hämäläinen, Juha 2000. Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. 2. painos. Kuopio: Snellman-instituutin arkistosarja.

Hämäläinen, Juha & Komonen, Katja 2003. Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hämäläinen, Ulla; Juutilainen, Vesa-Pekka & Hellsten, Katri 2007. Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 87. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Härkönen, Osmo 2010. Henkilökohtainen tiedonanto 8.9.2010. Etelä-Savon Ammattiopisto.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 125 - 151.

- Kajanoja 2001. Huono-osaisuuden hinta. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY. 193 – 208.
- Kalalahti, Aulikki & Tiihonen, Jyrki 2005. Oppimisen uudet muodot osana kunnan perusopetusta. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Opetushallitus. 90 - 96
- Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari 2007. Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy. Vaskooli-projektin loppuraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus.
- Kojo, Marjaana 2010. Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus 2/2010. Ryhmät ja vapaa-aika. Nuorisotutkimusseura ry.
- Komonen, Katja 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998. WWW-dokumentti. www.finlex.fi Päivitetty 12.10.2010. Luettu 12.10.2010.
- Lappalainen, Kristiina 2001. Yläasteelta eteenpäin – oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 71. Joensuun yliopisto.
- Numminen, Ulla & Ouakrim-Soivio, Najat 2007. Joustava perusopetus. JOPO-toiminnan aloittaminen ja vakiinnuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007:15.
- Opetushallitus 2010a. Koulutusopas 2010. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus 2010b. Ammatillinen erityisopetus. WWW-dokumentti. www.edu.fi/ammattikoulutus Päivitetty 26.3.2010. Luettu 28.8.2010.
- Opetushallitus 2010c. Ammattistartti. WWW-dokumentti. www.edu.fi/ammattikoulutus/ammattistartti Päivitetty 16.7.2010. Luettu 6.9.2010.
- Opetusministeriö 2008. Koulutus ja tutkimus 2007 - 2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9.
- Pirttiniemi, Juhani 2000. Koulukokemuksen ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 168.
- Pirttiniemi, Juhani 2003. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä voidaan ehkäistä. www-dokumentti. www.opintoluotsi.fi Päivitetty 20.1.2003. Luettu 6.9.2010.
- Pirttiniemi, Juhani 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen kehittäminen. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Opetushallitus. 32 – 39.
- Pohjantammi, Ismo 2007. Ylisukupolvinen työttömyys työpajoilla. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 12.

Pölkki, Pirjo 2001. Oppilaiden syrjäytymisuhkien tunnistaminen ja ehkäisy peruskoulun haasteena. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY. 125 – 146.

Saulio, Minna 2005. Perusopetuksen perusteet oppijan tukena. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Opetushallitus. 11 – 31

Savioja, Hannele 2007. Koulutekijät nuorten syrjäytymisriskiä selittämässä. Teoksessa Saija Alatupa (toim.) Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Sitran raportteja 75. Helsinki: Edita. 140 – 160

Somerharju, Jukka 1998. Omaura-projektin teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Ari Enqvist & Jukka Onttonen. (toim.) Mitä se meille kuuluu mitä me tehdään? OMAURA – Syrjäytymisen ehkäisyä koulussa ja koulutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto ry.

Suurpää, Leena (toim.) 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto: Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 27.

Teatterikorkeakoulu 2008. Minäkö tutkija? WWW-dokumentti. <http://www.xip.fi/tutkija/0503b.htm> Päivitetty 12.9.2008. Luettu 10.10.2010.

Takala, Mikko. 1992. Kouluallergia. Yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Taskinen, Sirpa 2001. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa Sirpa Taskinen. (toim.) ”Huono ennuste”. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Stakes: Aiheita 10/2001.

Tilastokeskus 2009. Koulutustilastot 2008. WWW-dokumentti. www.tilastokeskus.fi Luettu 25.7.2010

Tilastokeskus 2010. Koulutustilastot 2009. WWW-dokumentti. www.tilastokeskus.fi Luettu 25.7.2010

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vehviläinen, Jukka 2000. Ammattipajan kautta tutkintoon? Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat -ESR -projekti. Opetushallitus 8/2000. Helsinki: Edita.

TEEMAHAASTattelun Runko

Koulutushistoria

- Peruskoulu
- Koulutuspolku peruskoulun jälkeen
- Ammattikoulu

Perhetausta

- Kerro perheestäsi (Kenen kanssa asuit ja kasvoit, muutitko usein, tapahtuiko muutoksia perheessä)

Koulunkäynnin sujuminen

- Kerro koulunkäynnin sujumisesta peruskoulussa. (Miten koulunkäynti ja opiskelu sujuivat ala/ylä-asteella?)
- Entä peruskoulun jälkeen/ ammattikoulussa?
- Oliko ongelmia koulunkäynnin suhteen, millaisia? (Missä olit hyvä?)
- Mitkä asiat aiheuttivat ongelmia peruskoulussa? (Johtuiko itsestäsi vai muista tekijöistä?)
- Mitkä asiat aiheuttivat ongelmia ammattikoulussa? (Oliko ongelmat kotona vai koulussa?)

Tukitoimenpiteet

- Saitko jotain tukea opiskeluusi ennen pienryhmään tuloa?
- Kerro miten päädyit datanomien pienryhmään.
- Miksi päädyit pienryhmään? (Mitä syitä?)
- Olisitko tarvinnut jossain vaiheessa enemmän tukea, missä?

Datanomien pienryhmä

- Kerro pienryhmästä: Miten opinnot ovat sujuneet pienryhmässä?
- Mitä mieltä olet pienryhmästä?
- Mitä hyötyä pienryhmästä sinulle mielestäsi on ollut?

LIITE 1(2)

- Millaista tukea olet saanut ohjaajalta?
- Millaisia hyviä ja huonoja kokemuksia sinulla on ollut?
- Mitä voisi tehdä toisin?

TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT

- Mitä aiot tehdä tästä eteenpäin?
- Missä näet itsesi tulevaisuudessa?

**KIRJALLINEN SOPIMUS HAASTATTELUN KÄYTÖSTÄ
OPINNÄYTETYÖSSÄ**

Tämä on sopimus Jenna Lampisen opinnäytetyöhön kuuluvasta haastattelusta.

Tällä sopimuksella **opinnäytetyön tekijä** sitoutuu käyttämään haastattelumateriaalia ainoastaan opinnäytetyönsä tekemiseen. Opinnäytetyössä haastateltava pysyy täysin nimettömänä eikä siinä mainita mitään tietoja mistä hänet voisi tunnistaa.

Tällä sopimuksella **haastateltava** sitoutuu siihen, että opinnäytetyön tekijä saa käyttää haastattelumateriaalia opinnäytetyönsä aiheistona.

Haastattelut tallennetaan äänitallentimelle. Kirjallisessa osuudessa voidaan käyttää myös suoria lainauksia. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

Allekirjoitukset:

_____ / _____ 2010

Paikka ja aika

_____ Jenna Lampinen

Haastateltava

Nimen selvennys